

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Žagar

Glas vseh otrok, udeleženi v rejniški družini

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Žagar

Glas vseh otrok, udeleženi v rejniški družini

Magistrsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Študijski program: Socialno delo z družino

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milku Postraku za vso pomoč in podporo pri pisanju magistrske naloge ter da mi je omogočil izvedbo intervjuja z gospodom Albertom Avguštinčičem. Prav tako se zahvaljujem gospodu Albertu Avguštinčiču, da si je vzel čas in sodeloval v intervjuju. Zahvaljujem se tudi vsem otrokom, ki so bili pripravljeni z mano deliti svoje izkušnje. Prav tako sem hvaležna svoji družini ter vsem, ki so mi na kakršen koli način pomagali pri izvedbi magistrskega dela.

Univerza v Ljubljani

Spodaj podpisani/-a **Ana Žagar**, študent/-ka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06150127, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

»Glas vseh otrok, udeleženi v rejniški družini«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, [DD.MM.LETO]

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, [DD.MM.LETO]

Podpis avtorja/-ice:

GLAS VSEH OTROK, UDELEŽENIH V REJNIŠKI DRUŽINI

Povzetek

Rejništvo je posebna oblika varstva otrok, katere namen je zagotoviti otroku zdravo rast in osebni razvoj pri drugih družinah. Ti otroci zaradi različnih vzrokov določen čas ne morejo živeti pri svojih starših, tj. pri matični družini, ter jih država namesti v rejniško družino, ki za ta čas skrbi za njih. V magistrskem delu Glas vseh otrok, udeleženi v rejniški družini poskušam ugotoviti, kako je slišan glas vseh otrok, tj. otrok, ki so nameščeni v rejniško družino in bioloških otrok rejniške družine, v celotnem procesu rejništva. Zanima me, kako je slišan glas vseh otrok s strani socialne službe in rejniške družine, še preden otrok pride v rejniško družino in ves čas, dokler živi v rejniški družini. Prav tako me zanima, kako je slišan in upoštevan glas vseh otrok pri načrtovanju prihodnosti. V raziskavi sem uporabila kvalitativno raziskavo in s spraševanjem otrok pridobila besedne opise. Te opise sem kvalitativno analizirala. Raziskovala sem, koliko in na kakšen način se upošteva mnenje otrok s strani socialne službe in družine v celotnem procesu rejništva, kakšno pomoč potrebujejo otroci ter s kakšnimi čustvi se soočajo. Prav tako sem opravila intervju z osebo, ki ne živi več v rejniški družini, ima pa izkušnjo, kako je živeti v sistemu rejništva. Namen tega intervjuja je bil odkriti načine, kako rejništvo izboljšati. Rezultati so pokazali, da se je potrebno z vsemi otroki pogovarjati in jim situacijo razložiti na način, ki je primeren njihovi starosti. Ob prihodu v rejniško družino otrok, ki pride v rejniško družino, potrebuje čas, da se prilagodi. Ta je odvisen od starosti otrok, mlajši otroci hitreje sprejmejo novo situacijo. Ob samem prihodu v rejniško družino se otroci soočajo s strahom, razočaranjem, prisotno je tudi veselje. Želja po pogovoru s strokovnim delavcem je odvisna od otroka do otroka. Otroci, ki so šli v rejništvo, ko so bili starejši, kažejo večjo potrebo po pogovoru s strokovnjakom kot otroci, ki so še majhni prišli v rejniško družino. Obiski socialne službe so redki in formalni, ampak kljub temu se sliši in upošteva mnenje otroka. Glede prihodnosti se otroci pogovarjajo samo s člani rejniške družine. Biološki otrok se mora strinjati z idejo rejništva, kar preverja tudi socialna služba. Ob samem prihodu otroka v rejniško družino biološki otrok čuti ljubosumje, nepravilnost, nepomembnost in razočaranje. Biološki otrok nima veliko stikov s socialno službo, kar otrokom tudi ustreza. Pomembno je, da ima starševsko podporo. Otroci izpostavljajo potrebo po enem strokovnem delavcu, ki bi bil zadolžen za njihov primer. Omenjajo tudi pogovor z osebo, ki že ima izkušnjo rejništva, prav tako tudi biološki otroci potrebujejo pogovor z osebo, ki ima izkušnjo, kako je biti rejniška družina. Prehod iz prejšnjega okolja v novo okolje mora biti počasen, postopoma je potrebno prekiniti stik z osebami iz prejšnjega okolja.

Ključne besede

Socialno delo, čustva, strokovni delavci, prijatelji, sodelovanje

THE VOICE OF ALL CHILDREN, WHICH ARE INCLUDED IN A FOSTER FAMILY

Abstract

Foster care is a special form of child protection, where the purpose is to provide healthy child growth and personal development in other families. Because of different reasons these children can not live with their parents for the specified time. The governmental institution set them in a foster family, which care of them that specific time. The title of my dissertation is, The voice of all the children, which are included in a foster family. The purpose of my research is to figure how is incorporated the voice of all children, children who are placed in a foster family and the biological children of foster family. I wondered how is heard and incorporated the voice of all children by social services and foster families before children come into the foster family and the whole time while living in a foster family. Also, I wondered how is heard and incorporated voice of all children about planning the future. I used qualitative research. Asking a child I received word descriptions. These descriptions I qualitatively analyzed. I researched how much and in what way is incorporated the opinion of children by social services and families, what kind of help children need and what they feel during the whole process of foster care. I also made an interview with a person who no longer lives in a foster family, but he has got an experience how was to live in the system of foster care. The purpose of this interview was to discover ways to improve the system of the foster care. The results show that we should talk with all children and explain the situation. We have to adjust conversation according on the age of the child. When child comes into foster family he needs time to adjust. How much time he needs for adjust depends on the age of the children, younger children easier accept new situation. When children come in foster care, they are faced with fear, disappointment, but also the joy. The desire to talk with professional worker depends from child to child. Older children who come to the foster family show bigger need for communication with experts, than children who came to a foster family while they are little. The visits of social services are rare and formal, however children voice and opinion is heard and accounted. About the future, the children only spoke with members of the foster family. Biological child of foster family must agree with idea of foster care. Social service speaks with children to check if they agree with the idea of foster care. When child comes to the foster family, the biological child of foster family feels jealousy, injustice, unimportance and disappointment. Biological child of foster family does not have much contact with the social services. They are satisfied that they do not need to communicate with social services a lot. For them is important the support of parent. The children would like to have only one professional worker who would be in charge of their case. They would also like to have an opportunity to speak with a person who already has experience of foster care. Also biological children would like to talk with someone who has experience of how to be a foster family. The transition from the previous environment to the new environment needs to go slowly. The children should gradually discontinue relation with persons from the previous environment.

Keywords

Social work, emotions, professionals, friends, co-operation

KAZALO

1.	TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1.	Družina.....	2
1.2.	Socialno delo z družino.....	5
1.3.	Rejništvo.....	7
1.4.	Rejništvo na Hrvaškem.....	10
1.5.	Otrok v sistemu rejništva.....	15
1.6.	Pravice in potrebe otrok.....	18
1.7.	Socialno delo z otrokom, ki živi v rejniški družini.....	20
1.8.	Glas otroka.....	23
2.	PROBLEM.....	26
3.	METODOLOGIJA.....	28
2.1.	Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke.....	28
2.2.	Merski instrumenti in viri podatkov.....	28
2.3.	Populacija in vzorčenje.....	29
2.4.	Zbiranje podatkov.....	30
2.5.	Obdelava in analiza podatkov.....	30
4.	REZULTATI.....	32
4.1.	Otrok, ki živi v rejniški družini.....	32
4.1.1.	Pred prihodom otroka.....	32
4.1.2.	Ob prihodu otroka.....	33
4.1.3.	Življenje v rejniški družini.....	35
4.1.4.	Prihodnost.....	40
4.2.	Biološki otrok rejniške družine.....	41
4.2.1.	Pred prihodom otroka.....	41
4.2.2.	Ob prihodu otroka.....	43
4.2.3.	Življenje v rejniški družini.....	44
4.2.4.	Prihodnost.....	46
4.3.	Izkušnja, kako je bilo živeti v sistemu rejništva.....	46
5.	RAZPRAVA IN SKLEPI.....	49
6.	PREDLOGI.....	54
7.	SEZNAM VIROV.....	55

KAZALO TABEL

Tabela 1: Podatki o številu otrok in mladostnikov, nameščenih v rejniško družino.....	14
Tabela 2: Intervju A.	31

1. TEORETIČNI UVOD

Tema moje magistrske naloge je glas bioloških otrok rejniške družine in otrok, ki so nameščeni v rejniško družino. Za to temo sem se odločila predvsem zaradi osebne izkušnje, saj že več let živim v družini, v katero prihajajo in odhajajo otroci, ki krvno niso povezani z menoj. Otroci, ki prihajajo, zaradi različnih vzrokov za določen čas ne morejo živeti pri svoji starših. Moji starši jih odprtih rok sprejmejo in jim v času, ko so pri nas, pomagajo, kakor znajo in zmorejo. Jaz sem torej biološki otrok rejniške družine. Dokler se moja mama ni začela ukvarjati z rejništvom, sploh nisem vedela, da obstajajo otroci s tako usodo. Med študijem na fakulteti za socialno delo sem začela vse bolj razmišljati o rejniških družinah in otrocih, katerim država oblikuje življenje. Spraševala sem se, koliko je država pozorna na njihov glas, poleg administracije, ki jo mora urediti. Prav tako sem se spraševala, koliko se sliši glas bioloških otrok rejniške družine, saj je država najverjetneje mnenja, da njihov glas ni pomemben, saj živijo v svoji primarni družini in nimajo težav. Tem vprašanjem je posvečen metodološki del magistrskega dela. V teoretskem delu se osredinjam na družino, posebej rejniško družino in otroka. Prav tako na kratko predstavim hrvaško zakonodajo na področju rejništva, ker sem opravila intervjuje z otroki, ki živijo na Hrvaškem.

1.1. Družina

Kaj je družina? Na prvi pogled je popolnoma enostavno vprašanje, na katerega vsakdo pozna odgovor. Ko pa se v vprašanje bolj poglobimo, spoznamo, da ni enotnega odgovora. Če to vprašanje postavimo različnim ljudem, dobimo različne odgovore. Mojca Perić (2010: 5) piše, da ima vsak posameznik svojo predstavo družine in družinskega življenja. Ljudje različno definirajo družino, zato je težko oblikovati enotno definicijo družine.

Prav tako je odgovor na to vprašanje odvisen od stoletja, v kateremu postavimo vprašanje. Če bi danes postavili ljudem vprašanje »Kaj je družina?«, bi dobili bistveno več raznolikih odgovorov, kot če bi to isto vprašanje postavili pred sto let. Družina se spreminja skozi čas. V tradicionalnem življenjskem poteku klasične moderne je večina ljudi sledila vrstnem redu, ki je bil določen z družbeno normo. Obdobja, skozi katera je šel posameznik tekom svojega življenja, so: otroštvo, izobraževanje, vstop v delo in ustvarjanje družine. Za vsako od teh obdobij so veljala določena pravila in standardi. Posameznik je sledil svojem obdobju oz. generaciji in šel skozi prehode, ki so bili značilni za določeno generacijo (Ule, Kuhar 2003: 19).

Renner (2006) govori o današnjem, tj. postmodernem družinskem načinu življenja. Omenja, da sta v postmoderni v Sloveniji najbolj pristna dva načina družinskega življenja: razpršena razširjena družina in LAT-faza. Razpršene razširjene družine so najpogostejši način družinskega življenja v Sloveniji. To je način, kjer si družine, ki so med seboj ločene, torej živijo v ločenih družinskih gospodinjstvih, nudijo vzajemno oporo in pomoč na materialni, delovni in čustveni ravni. Naslednji najpogostejši način družinskega življenja je tako imenovana LAT-faza (ang. living apart together, živeti skupaj in hkrati narazen). LAT-faza je vmesna faza, kje so otroci neodvisni od staršev, ampak ne v celoti. Otroci so predvsem ekonomsko odvisni ali polodvisni od staršev, socialno so pa v celoti neodvisni. V LAT-fazo sodijo ljudje, ki živijo pri starših po zaključku šolanja in po zaposlitvi, ljudje, ki živijo pri starših v času podaljševanja šolanja, ljudje, ki večinoma živijo doma, občasno pa tudi nekje drugje, tj. živijo na svojem, redno pa obiskujejo starše, kjer uporabljajo njihove storitve in opore (Renner 2006: 18).

Postmoderna prinaša tudi nove družinske oblike. Potrdila je, da obstajajo tiste družinske oblike, katere so bile dolga leta zasramovane in ponižane. V postmoderni se poleg

klasične, jedrne družine, uveljavljajo tudi druge družinske oblike, na primer enostarševske, reorganizirane, razpršene. In te se v politično konkretnem besednjaku ne poimenujejo več kot »nepopolne«.

Socialno starševstvo je razmerje med odraslim in otrokom. To razmerje temelji na dolgotrajnem ekonomskem, socialnem in čustvenem odnosu. V tradicionalni družini sta prisotna dva starša ali pa vsaj eden od njih. Pri socialnem starševstvu pa se pojavljajo različne osebe, ki opravljajo funkcijo starša. V tradicionalnem pojmovanju so otroci in starši biološko povezani, torej v sorodstvenem razmerju. Pri socialnem starševstvu ni nujno, da so otroci in starši biološko povezani. Odnos starš-otrok temelji na socialni povezavi in ne na biološki (Zaviršek 2012: 31–33).

V postmoderini je težko definirati družino, zato se strokovnjaki intenzivno ukvarjajo s pojmom družine. Zanima jih, kaj naj bi pojem »družina« vsebinsko pokrival. Sprašujejo se, ali naj bo družina definirana glede na tradicionalno predstavo o starših in otrocih, ki živijo skupaj? Ali družino tvorita tudi dve neporočeni osebi, ki živita skupaj? Pri oblikovanju definicije imajo v mislih tudi enostarševske in mavrične družine (Rener 2006: 13).

Rener (2006) omenja, da v stroki in znanosti ni lahko oblikovati definicije družine, ki bo distinktivna oz. razlikovalna, nediskriminatorna in operativna. Definicija družine naj bi zajemala tiste specifične družin, ki družino konstruirajo in hkrati ločujejo od njej podobnih oblik življenja ljudi, kot so na primer partnerstvo in gospodinjstvo. Prav tako naj bi zajela vse tiste oblike in načine družinskega življenja, ki se realno pojavljajo. Obenem pa mora biti tudi statistično in raziskovalno operacionalna, da jo bo mogoče uporabljati v raziskovalno-informacijskem in državnoadministrativnem delu (Rener 2006: 15).

Statistična definicija družine definira družino kot dve ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane ali s kohabitacijo, zakonsko zvezo ali s starševskim razmerjem. Torej družino tvorita zakonski par z otroki ali brez njih, neporočeni oz. kohabitirajoči pari z otroki ali brez njih in matere oz. očetje z otrokom ali otroki, tako imenovane enostarševske družine (Rener 2006:16).

Sociološka definicija družine se razlikuje od statistične, ker v ospredje definicije družine postavlja starševsko razmerje. Sociološka definicija družine opredeljuje družino kot

dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka oz. otroke (Rener 2006: 16).

Družine ločujemo na jedrne, razširjenje in reorganizirane družine. Med jedrne družine sodijo biološke in socialne jedrne družine staršev in otrok, družine, ki so posvojile otroka ali otroke, in enostarševske družine. Tri- ali večgeneracijske družine, plemenske in poligamne razširjene družine sodijo v razširjeno družino. Reorganizirane družine so dopolnjene ali vzpostavljene družine, reorganizirane družine istospolnih partnerjev in življenje v skupnosti (Rener 2006: 17).

Psihološko definicijo družine omenja Čačinovič Vogrinčič, ki pravi, da psihološka definicija družine določa nalogo družini. Naloga družine je, da na poseben, edinstven način, ki je različen za vsako družino, obvlada razliko med posamezniki družine in ustvari skupino, tj. družino, ki omogoča srečanje, soočanje in odgovornost. Iz te definicije izhaja, da je družina konfliktna družina. Ravnanje s konflikti je temeljna naloga družine. Sposobnost za konflikt je ena od neizogibnih nalog socializacije v družini. To da je družina konfliktna skupina, pomeni, da se posamezniki v družini vedno srečujejo s konfliktom in ga skušajo rešiti. Posamezniki konflikt rešijo skupaj v dogovarjanju ali pa v boju, drug proti drugemu (Čačinovič Vogrinčič 1998: 10).

V družini mora otrok dobiti priložnost spoznati konflikt, se soočiti z njim in ga rešiti skupaj z udeleženi v konfliktu. Prav tako mora posameznik v družini zadovoljiti še dve temeljni potrebi, in sicer potrebo po avtonomiji in potrebo po povezanosti. Posamezniki v družini so različni med seboj. Potreba po avtonomiji govori o potrebi posameznika, da se ga sliši, vidi in da se nauči skrbeti sam zase. Potreba po povezanosti pa govori, da je posameznik umeščen v skupino, povezan z njo in da zna skrbeti za druge (Čačinovič Vogrinčič 1998: 10).

Ule (2008) omenja dve temeljni nalogi družine: biosocialno reprodukcijo in psihosocialno reprodukcijo odraslih družinskih članov. Torej, k družbenim nalogam družine ne sodi samo rojevanje otrok, temveč tudi ustrezna vzgoja in skrb za otroka, da bi postal sposoben preživeti v zunanjem svetu (Ule 2008: 82).

Družina je za otroka prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. Prav tako družina s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so tisti, ki so pomembni za otroka. Otroci si staršev ne more izbrati sam, so pa pomembni za njega, ker mu določajo svet in ga uvajajo v družbo (Čačinovič Vogrinčič 1998: 23). Družina je primarna skupina. Člani so medsebojno sorodstveno, čustveno in solidarno povezani. V tem smislu je družina kraj neposredne, intimne solidarnosti, kjer se zadovoljujejo primarne potrebe njenih članov (Ule 2008: 81).

Ule (2008: 81) definira družino kot: »osnovno institucijo zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Od vseh socialnih skupin, v katerih živimo, se družina loči po tem, da nas v našem življenju vsak dan poziva k temu, da se odzivamo nanjo in na potrebe njenih članov. V druge socialne skupine, v katere smo vsakodnevno vključeni, smo vključeni le določen čas in vsebinsko omejeno.«

Tomorijeva (1994) opisuje družino kot prostor, kje otrok pridobi prve izkušnje na področju čustev, vrednot, predstav o tem, kaj je prav in kaj ni. Prav tako si v družini otrok oblikuje sliko o sebi in drugih (Tomori 1994: 11–12).

1.2. Socialno delo z družino

»Družina je prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti.« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 19). Kot sem že napisala, je družina primarna skupina, prvi socialni sistem, s katerim se posameznik sreča. Ona je tista, katera socializira otroka in ga usposobi za zunanji svet. V njej se otrok uči živeti, uči se neodvisnosti in povezanosti (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 15–16). Od nje je odvisno, kako se bo posameznik znašel v svetu. Nekatere družine pri svojem delu naletijo na težave in potrebujejo pomoč. V tem primeru socialno delo z družino pomaga družini odpraviti problem in jo spodbuditi k zaželenemu izidu. »Socialno delo z družino smo definirali kot vzpostavljanje delovnega odnosa za izviren delovni projekt soustvarjanja rešitev kompleksnih problemov družine oziroma njenih članov.« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 33).

Družina je kontekst, v katerem se raziskujejo oblike pomoči. Pomembno pa je, da pri delu z družino ne pozabimo na posameznika v njej. V procesu pomoči z družino gre ravno za

raziskovanje dobrih izidov za vse udeležence, torej dela se z družino in s posameznikom (Čačinovič Vogrinčič 2006: 27).

Predmet socialnega dela z družino je pomoč družini, dajanje podpore in opore družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov. Socialno delo z družino je izviren delovni projekt sodelovanja. V procesu pomoči vsi udeleženi v problemu postanejo udeleženi v rešitvi. Vsi člani družine pripevajo k oblikovanju rešitve. V središču procesa pomoči je sodelovanje. Predmet socialnega dela ni zgolj dajanje pomoči, temveč skupaj z vsemi udeleženi pomagati razrešiti kompleksne socialne probleme (Čačinovič Vogrinčič 2006: 27).

Da bi pomoč družini bila uspešna in učinkovita, mora strokovnjak poznati družbene razmere in pluralnost družinskih oblik. Prav tako mora biti seznanjen z zakonskimi in institucionalnimi oblikami pomoči. Poznati mora tudi specifične načine ravnanja v procesu pomoči in sodelovanja. Da bi sodelovanje v delovnem odnosu bilo čim bolj uspešno, je pomembno, da se strokovnjak zaveda obstoja pluralnosti družinskih oblik, da ima znanje o tem in da sprejema vse družinske oblike (Čačinovič Vogrinčič 2006: 32).

Prav tako se mora strokovnjak odpovedati sodbi o tem, kakšna bi družina morala biti. Da bi pomoč strokovnjaka, tj. socialnega delavca ali delavke bila učinkovita, je pomembno, da skupaj z družino razišče, ali in kako lahko zagotovi dobre pogoje za življenje vseh članov (Čačinovič Vogrinčič 2006: 32).

V postmoderni obstajajo različne družine. Ne obstaja ena univerzalna družina. Prav tako ne obstaja koncept, kakšna naj bi družina morala biti. Tako tudi ne obstaja univerzalni načrt pomoči, ki se lahko uporabi za vsako družino. Vsaka družina je edinstvena. Pomembno je, da se kot socialni delavci/delavke pridružimo družini in skupaj z njo raziskujemo ter načrtujemo pot do zelenega izida. Izredno je pomembno, da kot socialni delavci/delavke pri delu z družino uporabimo vse elemente delovnega odnosa. Skupaj z vsemi člani družine se dogovorimo o sodelovanju, povabimo vsakega člana, da poda svojo instrumentalno definicijo problema, tj. da vsak pove svoje mnenje glede težave, svoj pogled na težavo. Zelo pomembna pri delu z družino je etika udeleženosti, ki nas usmerja v to, da nihče od udeleženih ne ostane brez besed. Vsi udeleženci imajo možnost za sodelovanje in vsakega se mora slišati. Pri delu z družino je pogosto otrok tisti, ki ostane brez besed, o čemer bom

pisala v nadaljevanju. Kot socialni delavci/delavke moramo biti pozorni na to, da slišimo in upoštevamo vse udeležence, prav tako tudi otroke. Prav tako je pomembna tudi perspektiva pomoči, da kot pomagajoči v uporabniku/uporabnici, tj. v članih družine in družinskem načinu življenja raziskujemo in iščemo vire in moč (Čačinovič Vogrinčič 2008: 9–12).

1.3. Rejništvo

V družini posameznik lahko doživi največ veselja, po drugi strani pa tudi največjo žalost. Nekomu je družina vir moči, opora, ga rešuje v življenju, medtem ko drugega lahko družina mori, izčrpava in uničuje (Tomori 1994: 5).

Tomorijeva je izpostavila, kako družina vpliva na otroka. Družina naj bi pozitivno vplivala na otroka. V primeru, ko tega ne zmore ali noče, ima država pravico posegati v družinsko okolje, da bi zavarovala zdravje otroka. Otrok je odvisen od odraslih, predvsem od svoje družine. Družina je tista, ki mora skrbeti za njegov rast in razvoj. V nekaterih primerih družina ne zmore poskrbeti za otroka. Razlogi, zakaj družina oziroma starši ne zmorejo ali nočejo skrbeti za otroka, so različni. V tem primeru se država zavezuje, da z ustreznimi ukrepi zagotovi uveljavitev otrokovih pravic (Rakar et al. 2010: 6).

Če se ugotovi, da je življenje v matični družini za otroka škodljivo, je treba raziskati, kaj je najboljše za otroka, da bi se nemoteno in zdravo razvijal naprej. Otroku, ki zaradi različnih razlogov ne more živeti pri starših, je potrebno najti tako nadomestno oziroma rejniško družino, v kateri bo pridobil pozitivno družinsko izkušnjo (Rakar et al. 2010: 6–7).

Taki otroci in mladostniki, ki so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Obstajajo različne oblike posebnega družinskega varstva, kot so rejništvo, skrbništvo in institucionalno varstvo. Vse te oblike imajo isto ključno nalogo, zaščititi otroka (Rakar et al. 2010: 6).

Rejništvo je eden od posegov, ki ga država uporablja v primeru, ko je potrebno otroka ločiti iz družine, da bi se lahko zdravo razvijal naprej. 157. člen zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, v nadaljevanju ZZZDR, omenja, da center za socialno delo v

rejniško družino odda tistega otroka, ki nima svoje družine, tistega, ki zaradi različnih vzrokov ne more živeti pri starših, ali tistega, ki živi v okolju, v katerem je njegov telesni in duševni razvoj lahko ogrožen (ZZZDR: 157. člen).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih opredeljuje rejništvo kot »posebno obliko varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši« (ZZZDR: 8. člen).

V Republiki Sloveniji rejništvo urejata dva zakona, zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih in zakon o izvajanju rejniške dejavnosti. Natančni pogoji in postopki, kako se rejniška dejavnost izvaja, so zapisani v Pravilniku o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Rakar et al. 2010: 11).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pravi, da je namen rejništva omogočiti otroku pri drugih družini, tj. rejniški družini, zdravo rast in osebnostni razvoj, izobraževanje in usposobitev za samostojno življenje ter delo (ZZZDR: 154. člen).

Čaćinovič Vogrinčič omenja, da je rejniški sistem ustvarjen predvsem za otroka. Namen tega sistema je zagotoviti otroku dobre življenjske pogoje, takrat ko mu jih matična družina ne zmore (Čaćinovič Vogrinčič 2006: 104).

Vodičar pa govori, da je namen rejništva, da se za otroka najde družina, v kateri bo imel možnost pridobiti pozitivno družinsko izkušnjo. V rejniški družini ima otrok možnost spoznati določena družinska pravila, kako so razdeljene vloge, obveznosti in delo med člani družine, kako se rešujejo konflikti in kako izkazovati in se soočati s čustvi (Vodičar 2012: 11).

V Sloveniji se rejništvo izvaja že dalj časa. Leto 1926 se šteje kot začetno leto organiziranega rejništva (Rakar et al. 2010: 7). Tomec (2012: 18) govori, da rejništvo sega daleč v zgodovino in da je prej bilo bolj ali manj zasebna zadeva. Omenja, da rejništvo ni bilo pravno organizirano kot danes, ampak se je nanašalo na solidarnost znotraj posameznih družin.

Otroci, ki živijo v rejniških družinah, živijo pri osebah, ki niso njihovi biološki starši, niti skrbniki, niti posvojitelji. Rejniška družina pomaga otroku pridobiti zaupanje, spoštovanje, ljubezen, da nadomesti pomanjkanje in dobi nove moči (Rakar et al. 2010: 6).

Po Skynnerovi definiciji mora biti rejniška tudi zdrava družina. To pomeni, da je družina pozitivna in prijateljska. Vsi člani rejniške družine imajo visoko stopnjo družbene neodvisnosti. Starša sta v enakopravni koaliciji. Pripravljena sta skupaj z otroki odločati o pomembnih zadevah. Komunikacija je odprta in svobodna. Vsa čustva so dovoljenja, ni nesprijemljivih čustev (Skynner 1994: 89).

Matična družna je družina, v kateri se je otrok rodil. V njej živi, vse dokler strokovnjaki ali družina sama ne ugotovi, da ne more zagotoviti otroku tistega, kar je potrebno za njegovo rast in razvoj (Čačinovič Vogrinčič 2006: 108).

Center za socialno delo je tisti, ki ureja rejniški proces. On, tj. zaposleni na centru so dolžni preveriti določeni primer, tj. matično družino, in ukrepati tako, da bo najboljše za otroka. Ko center za socialno delo izda odločbo o oddaji otroka v rejništvo, poišče družino, ki najbolj ustreza otrokovim potrebam. Med vsemi, ki imajo dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti, izbere najbolj primerno rejniško družino. Strokovni delavec, ki je zaposlen na centru za socialno delo, izbere rejniško družino po osebni presoji. Pri izbiri rejniške družine se gleda predvsem na koristi otroka. Preden se otrok namesti v rejniško družino, center za socialno delo sklene rejniško pogodbo z rejnikom ali rejnico, pri kateri bo otrok nameščen (Berglez 2008: 20–22).

Center za socialno delo je prav tako dolžan delati na tem, da se odpravijo vzroki, zaradi katerih je bil otrok oddan v rejništvo, o čemer govori 161. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. 167. člen prav tako govori, da je v procesu izvajanja rejništva center dolžan spremljati razvoj otroka v rejništvu ter nadzirati vzgojo in izobraževanje otroka (ZZZDR: 167. člen).

Strokovno delo na področju rejništva je zelo široko. Zajema tri sklope: otroka, matično družino in rejniško družino. Delo na področju rejništva posega v celotno življenje otroka, ki je nameščen v rejniško družino, prav tako pa posega tudi v obe družini, matično in rejniško. V tem primeru je izredno pomembno upoštevati lastnosti otroka, njegove

posebnosti in zgodovino. Na prvo mesto je treba postaviti njegove potrebe, interese, slišati njegov glas in skozi proces pomoči iskati možne rešitve (Rakar et al. 2010: 6).

Individualna projektna skupina je skupina, ki je zelo pomembna za vse udeležene v rejništvu. Vzpostavi se posebej, individualno, za vsakega otroka, ki je v rejništvu, še preden otrok pride v rejništvo. Namen individualne projektne skupine je vzpostavljati in vzdrževati sodelovanje med vsemi udeleženi v procesu rejništva. To so: rejniška družina, matična družina, center za socialno delo in otrok, ki je v rejništvu. Vsi naštetih so ustvarjalci in sodelavci, uporabnik je ekspert iz lastnih izkušenj, socialni delavec/delavka spoštljivi in odgovorni zaveznik. V individualni projektni skupini sta izredno pomembna dva elementa delovnega odnosa: etika udeležnosti in perspektiva moči. Uporaba teh dveh elementov zagotavlja spoštovanje in dostojanstvo vseh udeleženi v individualni projektni skupini (Rakar et al. 2010: 69–70).

Čas rejništva ni vnaprej določen in je odvisen od potreb in koristi otroka. Otrok se lahko vrne nazaj v matično družino, lahko gre v posvojitev ali pa ostane dolgoročno v rejništvu. Pogoji, da se vrne domov k matični družini, je, da se v matični družini uredi življenje, ki bo omogočalo otroku zdrav razvoj. V celotnem procesu rejništva se namreč gleda predvsem na otrokovo dobro (Tomec 2012: 20).

1.4. Rejništvo na Hrvaškem

»Udomiteljstvo« je beseda, ki se na Hrvaškem uporablja za rejništvo. Na Hrvaškem rejništvo urejajo »Zakon o socialni skrbi«, »Obiteljski zakon« in »Zakon o udomiteljstvu«.

Rejništvo v Republiki Hrvaški ima dolgo tradicijo, vendar ni bilo sistematično raziskano in ne obstajajo pomembni kazalci, ki bi sledili razvoju rejništva. Prvič je bilo omenjeno leta 1902, ko je bilo poimenovano družinska namestitev. Po drugi svetovni vojni je prihajalo do težav na področju varstva otrok in mladih, ki so ostali brez staršev in skrbnikov. V tem obdobju so se bolj razvile državne intervencije na področju varstva otrok in se odpirale številne institucije za otroke in mlade. Domovinska vojna je negativno vplivala na razvoj rejništva na Hrvaškem. Po tej vojni je imel ključno vlogo pri skrbi za

otroke »Zakon o socialni skrbi«, ki je bil sprejet 1997, a je začel veljati leta 1998. Ta zakon je razširil možnosti delovanja zasebnih in nevladnih organizacij v socialnem sektorju. Danes pa predstavljata pravno podlago za urejanje varstva in vzgoje otrok, ki ne morejo živeti pri matični družini, družinsko pravo in zakon o socialnem varstvu. 1. 10. 2007 je začel veljati »Zakon o udomiteljstvu«, ki prvič ločeno ureja področje rejništva. Njegove odločbe se v veliki meri nanašajo na rejniške družine. Zapisani so pogoji, ki jih mora rejniška družina izpolnjevati, da lahko opravlja rejniško dejavnost, postopki za izdajo dovoljenja, vloge in obveznosti rejniške družine, višina in način izplačevanja rejnine (Savanović 2010: 224).

Na podlagi »Zakona o socialni skrbi« je rejništvo na Hrvaškem opredeljeno kot oblika varstva izven družine, ki otroku zagotavlja nastanitev, hrano, varstvo, izobraževanje, skrb za zdravje in izobraževanje, kot tudi druge potrebe, ki jih ima otrok. Zadovoljevanje teh potreb zagotavlja rejniška družina, ki mora izpolnjevati zakonske zahteve (stanovanjske, socialne in druge), katere bodo otroku zagotovile ustrezno oskrbo. Ali ima določena družina izpolnjene pogoje, ocenjuje center za socialno delo, ki je pristojen za določeno rejniško družino. Pri ugotavljanju, ali določena družina izpolnjuje pogoje, sodeluje strokovni tim, katerega sestavljajo socialni delavec, psiholog, pravnik in zdravnik, in če je potrebno, drugi ustrezni strokovnjaki. Rejniški družini se za zadovoljevanje potreb izplačuje mesečna rejnina (Kletečki Radović, Kregar Orešković 2005: 5).

Zakon opredeljuje rejništvo kot obliko skrbi zunaj matične družine, v kateri se otroku zagotavlja nastanitev in skrb v rejniški družini (Zakon o udomiteljstvu: 2. člen). Kdor želi izvajati rejništvo, vloži vlogo na pristojni center. Potem center preveri, ali kandidat izpolnjuje pogoje. Tim za rejništvo ugotavlja, ali je določeni kandidat primeren za izvajanje rejniške dejavnosti in na temelju svojih ugotovitev izda oceno primernosti ter napoti bodočega kandidata na usposabljanje. Rejnik/rejnica po opravljenem usposabljanju za izvajanje rejniške dejavnosti dobi dovoljenje, ki velja pet let. Rejnik/rejnica, ki pridobi dovoljenje, se vpiše v register (Zakon o udomiteljstvu: 27., 28., 29. člen).

Tudi slovenski zakon podobno definira rejništvo, namen in način izvajanja rejništva. Iz zakona o izvajanju rejniške dejavnosti, v nadaljevanju ZIRD, vidimo, da tudi v Sloveniji center rejnika po prejemu vloge ugotavlja, ali določeni kandidat izpolnjuje pogoje za izvajanje rejniške dejavnosti. Potem izda oceno primernosti kandidata in njegove družine,

ki jo pošlje ministrstvu. Komisija za izbor kandidatov izbere, kateri kandidati so primerni za izvajanje rejniške dejavnosti in jih napoti na usposabljanje (ZIRD 8.-12. člena).

Oseba, ki želi na Hrvaškem izvajati rejniško dejavnost, mora biti hrvaški državljan (izjemoma je lahko rejnik tudi tuji državljan, če je to v veliko korist otroka), mora biti psihično in fizično zdrav, sposoben varovati, vzdrževati, vzgajati, izobraževati, ščititi, negovati ter zadovoljevati druge potrebe otroka, ki je nameščen v rejniško družino (Kletečki Radović, Kregar Orešković 2005: 5). Poleg tega mora imeti najmanj srednjo poklicno izobrazbo, urejene stanovanjske in materialne pogoje za izvajanje rejniške dejavnosti ter biti poslovno sposobna in polnoletna (Zakon o udomiteljstvu: 18. člen). Starostna razlika med rejnikom/rejnico in otrokom ne sme biti manjša od dvajset let in ne večja od petdeset, razen v primeru sorodstvene vezi, kjer je lahko razlika višja ali nižja, če je to v korist otroku (Zakon o udomiteljstvu: 20. člen).

Na Hrvaškem obstajajo štiri vrste rejništva, glede na potrebe otrok: tradicionalno, specializirano, rejništvo v sili in občasno rejništvo. V nadaljevanju bom povzela deveti, deseti, enajsti in dvanajsti člen zakona o rejništvu, ki opredeljujejo te štiri vrste rejništva.

Tradicionalno rejništvo je rejništvo, ki zagotavlja skrb otroku, za katerega starši ne skrbijo. Mentalni in fizični razvoj otroka bistveno ne odstopa od njegovih sovrstnikov ter se ocenjuje, da je izvajanje rejništva v korist otroku. Trajanje, vrsta in obseg storitev tradicionalnega rejništva je odvisen od posameznega primera (Zakon o udomiteljstvu: 9. člen).

Specializirano rejništvo je rejništvo, ki je namenjeno otrokom, ki v mentalnem, fizičnem in socialnem razvoju odstopajo od svojih vrstnikov. Namen tega rejništva je otroku zagotoviti specializirano skrb, katero mu zagotavljajo rejniki/rejnice, ki imajo posebna znanja in spretnosti na tem področju. Trajanje, vrsta in obseg storitev tega rejništva je odvisen od posameznega primera (Zakon o udomiteljstvu: 10. člen).

Rejništvo v sili je rejništvo, namenjeno otrokom, ki zaradi določenih kriznih razmer nujno potrebujejo začasno nastanitev v rejniški družini. To rejništvo je začasno in traja, dokler se ne uredi situacija v matični družini ali se otroku zagotovi druga oblika varstva, ki najbolj ustreza določenemu otroku. Krizne razmere, zaradi katerih je otrok napoten v rejništvo v

sili, so različne: starš zanemarja ali zlorablja otroka ali ne more skrbeti zanj zaradi hude bolezni ali smrti. Rejništvo v sili lahko traja najdlje do enega meseca, opravlja pa ga lahko rejnik/rejnica, ki izvaja tradicionalno in specializirano rejništvo (Zakon o udomiteljstvu: 11. člen).

Občasno rejništvo je namenjeno otroku, ki ima razvojne in/ali zdravstvene težave in živi v matični ali rejniški družini. Za kratek čas (vikend, počitnice) se takega otroka namesti v drugo rejniško družino z namenom, da se matična ali rejniška družina, v kateri otrok živi, odpočije in lahko funkcionira naprej v dobro otroka. Občasno rejništvo, razen v izjemnih okoliščinah, lahko traja do tri mesece, in ga lahko opravlja rejnik, ki izvaja tradicionalno ali specializirano rejništvo, ter je lahko ne-sorodstveno ali sorodstveno povezan z otrokom. (Zakon o udomiteljstvu: 12. člen).

Na Hrvaškem ne obstaja poklicno rejništvo, ki obstaja v Sloveniji. Hrvaški rejniki in rejnice se borijo, da bi se - kakor sami poimenujejo - rejništvo profesionaliziralo. Mnenja so, da bi se s profesionalizacijo rejništva na Hrvaškem, torej z uvedbo poklicnega rejništva, rejništvo dvignilo na višjo raven. Vsak rejnik ali rejnica je upravičen/-a do mesečne rejnine, ko pa preneha izvajati rejništvo, postane socialni primer. Zaradi različnih vzrokov lahko rejnik/rejnica preneha izvajati rejništvo: lahko je prestar, da bi adekvatno skrbel za otroke ipd. Do tega trenutka pa je več let skrbel za več otrok, hkrati je imel nameščene tudi po tri otroke istočasno. Opravljal je delo 24 ur na dan, vseh 365 dni v letu. Ko pa pride v leta, ko ne more več opravljati te dejavnosti, ni upravičen niti do minimalne pokojnine. Rejniki in rejnice omenjajo še en razlog, zakaj naj bi se rejništvo profesionaliziralo. Mnenja so, da bi se s profesionalizacijo mogoče več ljudi odločilo za rejništvo. Poudarjajo, da je rejnina nizka. In čeprav se strinjajo, da naj bi se za rejništvo ne odločali zaradi denarja, temveč zaradi želje pomagati otroku, so mnenja, da bi višja finančna pomoč s strani države pripomogla k temu, da bi se več ljudi odločilo za rejništvo (Ministrstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku: Vijesti – profesionalizacija udomiteljstva).

V Sloveniji je poklicno rejništvo definirano v 18. členu zakona o izvajanju rejniške dejavnosti, ki pravi, da kandidat, ki želi izvajati rejništvo kot poklic, mora pridobiti dovoljenje s strani ministrstva. Prav tako ta kandidat ne sme biti v nobenem delovnem razmerju, prijavljen na Zavodu za zaposlovanje, ne sme opravljati druge dejavnosti kot poklica, na podlagi katerega je vključen v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje,

v skladu s predpisi, ki urejajo pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZIRD: 8. člen). Rejnik, ki izvaja rejništvo kot poklic, mora imeti istočasno nameščene tri otroke, kar je zapisano v 24. členu zakona o izvajanju rejniške dejavnosti.

Že zgoraj sem omenila, kako pomembna je individualna projektna skupina v procesu rejništva. Tudi na Hrvaškem se za vsakega otroka, ki je nameščen v rejniško družino, oblikuje individualna projektna skupina. 48. člen govori, da je center dolžan narediti individualni načrt za otroka, ki je v rejništvu. V ta načrt so vključeni, enako kot v Sloveniji, rejniška družina, center, matična družina, skrbnik in drugi otroku pomembni ljudje, npr. učiteljica, vzgojiteljica, pedagog... Center mora spremljati, ali rejniška družina pravilno opravlja svojo nalogo, obiskovati in sodelovati z rejniško družino in otrokom (Zakon o udomiteljstvu: 48. člen).

V nadaljevanju bom na kratko statistično prikazala, koliko otrok in mladostnikov je bilo v rejniških družinah na Hrvaškem od avgusta 2010 do avgusta 2016.

Tabela 1: Podatki o številu otrok in mladostnikov, nameščenih v rejniško družino.

Mesec in leto	Celotno število otrok in mladostnikov, nameščenih v rejniško družino
31. avgust 2010	1.967
31. avgust 2011	2.057
31. avgust 2012	2.058
31. avgust 2013	2.218
31. avgust 2014	2.235
31. avgust 2015	2.243
31. avgust 2016	2.236

Vidimo, da od leta 2010 do leta 2015 narašča število otrok v rejniških družinah. V letu 2016 pa lahko opazimo, da se je število otrok v rejniških družinah zmanjšalo, in to za sedem otrok. Leta 2013 lahko opazimo največji porast števila otrok, nameščenih v rejniške družine. V letu 2013 je za 160 več otrok in mladostnikov v rejniških družinah kot leta 2012. Najmanjša sprememba je prisotna iz leta 2011 v leto 2012. V letu 2011 je 2.057 otrok in mladostnikov, ki so nameščeni v rejniške družine, leta 2012 pa jih je 2.058, torej,

samo en otrok oz. mladostnik več kot v letu 2011 (Ministrstvo za demografijo, obitelj, mlade i socijalnu politiku: Pristup informacijama – statistička izvješća).

1.5. Otrok v sistemu rejništva

Vsi smo mi bili otroci in se radi spominjamo otroštva. Sedaj živimo v svetu, ki hiti, želimo si urediti življenje ter se na tej poti soočamo s stresom. Odgovornost, obveznosti, roki, denar, uspeh oblikujejo naše življenje. Iz dneva v dan čutimo skrb, kako opraviti prihajajoče naloge. Ko smo bili otroci, tega nismo imeli. Zame osebno je bila največja težava, kako bom oblekla barbiko za poroko, ko nimam bele oblekice. V pomoč mi je priskočila, kot vedno, mama in mi zašila belo oblekico. Od malega sem dobila občutek, da sem v družini varna in da se vedno lahko obrnem nanjo. Takrat sem mislila, da vsi otroci živimo enako življenje. Da vsi otroci kličejo mama, tata ... Dejstvo pa je, da nekateri otroci nimajo možnosti glasno izreči besedo »mama«. Sama si ne predstavljam otroštva, ne da bi uporabljala besedi mama in tata. Avguštinčič, ki je svoje otroštvo preživel v rejniških družinah, omenja, kako se je počutil, ko je poslušal druge otroke, ki kličejo svoje starše: »Prijetno in boleče je bilo poslušati druge, kako kličejo očeta in mater, očka in mamico: atek in mami, oča i mat. Jaz nisem mogel zaklicati niti Oče niti Mama.« (Avguštinčič 2013: 61). Ko sem bila otrok, nisem vedela, da nekateri otroci nimajo možnosti živeti in se počutiti varno pri mami in očetu, ter da jih država namesti k neki drugi družini. Ti otroci so otroci, ki živijo v rejniškem sistemu.

Čaćinovič Vogrinčič (2006) opisuje otroka, ki je v rejništvu, kot otroka z dvema družinama. Namen rejniškega sistema je, da zagotovi otroku dobre življenjske pogoje, ko mu jih matična družina ne zmore. (Čaćinovič Vogrinčič 2006: 104).

Otrok, ki potrebuje namestitev v rejniško družino, se sooča s trpljenjem, negotovostjo, bolečino in nemočjo. Teh čustev pogosto ne more razumeti niti ubesediti. To, da bo šel živeti v drugo družino in da bo tam lepše in boljše, pri otroku zbuja ambivalentna čustva. Ideja, da bo živel v novi družini, zbuja pri otroku negotovost in strah pred neznanim (Čaćinovič Vogrinčič 2006: 105).

Pomembno je, da ima otrok že v samem začetku izvajanja rejništva potrpežljive sogovornike. Ti sogovorniki ga morajo slišati in hkrati ga učijo, da bo udeležen v poslavljanju in dobrodošlici. S tem da slišimo otroka, odkrivamo njegove želje in jih izpolnjujemo. Slišimo, kaj si otrok želi odnesti s seboj v rejniško družino, in mu dovolimo to odnesti. Pomembno je te želje upoštevati, da bo prehod za otroka čim lažji (Čačinovič Vogrinčič 2006: 105).

Čačinovič Vogrinčič (2006) s citiranjem dečka: »Vem le, kako strašno sem jokal, ko so me mami vzeli, zdaj pa jokam, ker grem k mami nazaj,« prikazuje, kako se ne sme zgoditi, da se ne bi vzpostavilo sodelovanje med vsemi udeleženi v rejništvu. Otrok, ki je v rejništvu, se mora naučiti živeti z dvema družinama. Pomembno je, da center vzpostavi individualno projektno skupino, ki bo ustvarila sodelovanje med matično družino, rejniško družino in otrokom. Otrok se mora učiti, kako je živeti z dvema družinama, da bo sprejel tudi ponovno vrnitev k matični družini (Čačinovič Vogrinčič 2006: 105).

Otrok, ki je v rejništvu, je razpet med rejniško in matično družino. Ne ve točno, kje je njegovo mesto in posledično nima občutka dolgotrajne varnosti. Otrok z ene strani dobiva informacijo, da se bo pri matični družini uredila situacija in da se bo kmalu vrnil nazaj, po drugi strani pa se mu zatrjuje, da je doma v rejniški družini. Ta razpetost med dvema družinama slabo vpliva na otrokovo samozavest in občutek varnosti. Prav tako na otrokovo samozavest negativno vpliva tudi večkratna selitev iz ene v drugo družino, vrtenje v krogu upanj, pričakovanj, razočaranj in prelomljenih obljub, kar je prisotno, ko je otrok razpet med dvema družinama (Perpar 2008: 74–75).

Otroka je potrebno ustrezno pripraviti na rejništvo, da bo zanj čimbolj učinkovito. Vsak otrok, ki gre v rejništvo, ima dodeljenega socialnega delavca ali delavko, ki je odgovoren/-na za delo z njim in ga bo spremljal/-a ves čas, dokler je otrok v rejništvu. V idealnih primerih bi moral otrok imeti priložnost spoznati in vzpostaviti odnos s socialnim delavcem/delavko. Kot socialni delavci/delavke je pomembno, da otroku predstavimo strokovno nalogo in preverimo, koliko pozna namen obravnave. Zelo pomembno je, da ga povabimo, da izrazi svoje želje in mnenje in to upoštevamo. Z otrokom je potrebno ustvariti tak odnos, da se otrok počuti dovolj varen, da lahko zaupa strokovnemu delavcu in mu pove, kaj ga teži in česa si želi (Tomec, Hudobivnik 2012: 71).

Vsak otrok je edinstven in vsak gre v rejništvo zaradi različnih razlogov. Otroku moramo dati čas in priložnost, da razume svoj novi položaj. Od otrokove starosti je odvisno, kako mu razložiti odločitev za rejništvo. Pomembno je, da damo otroku možnost, da izreče, kar koli ga zanima. Pri tem ga poslušamo in mu odgovorimo na vsako vprašanje, na način, primeren njegovi starosti. Otroku je treba dati čas, da ugotovi, kaj se z njim in njegovo družino dogaja, zakaj se to dogaja in kakšen je načrt za naprej (Tomec, Hudobivnik 2012: 71–72).

Vsak otrok pride v rejniško družino z različno preteklostjo. Vsak otrok je edinstven in vsak na svoj način doživlja novonastalo situacijo. Izguba matične družine in prihod v rejniško družino sprožata pri otroku različna čustva, ki niso enaka pri vseh. Tomec in Hudobivnik omenjata, da obstajajo nekatera čustva, ki so skupna skoraj vsem otrokom, ki se znajdejo v situaciji, ko zapuščajo svojo matično družino in gredo živeti k rejniški družini. To so žalost, jeza, strah, krivda, zanikanje in sram. Žalost je čustvo, katero otrok občuti ob odhodu. Jezo otrok čuti do vseh udeleženi v procesu rejništva, do staršev, strokovnih delavcev in rejniške družine. Čuti strah pred prihodnostjo, boji se spremembe. Krivda je čustvo, ki je značilno predvsem za mlajše otroke, otroci krivijo sebe za novonastalo situacijo. Otrok zanika življenje v rejniški družini in sanjari o skupnem življenju v matični družini. Sram je čustvo, katero čuti mnogo otrok, ki menijo, da življenje v rejniški družini znamenje nezmožnosti, zavrnitve in drugačnosti (Tomec, Hudobivnik 2012: 72).

Da bi otroku ohranili del domačnosti in kontinuitete ter mu olajšali prihod v rejniško družino, je dobro, da spodbudimo otroka, da vzame s seboj svoje najljubše predmete, igrače, oblačila, slike družinskih članov, ali karkoli drugega, kar mu veliko pomeni. Prav tako ga spodbudimo, da pove svoje mnenje glede urejanja svojega prostora v rejniški družini in ga pri tem upoštevamo. Otroka vprašamo, če želi, da se organizira sestanek v šoli ali vrtcu, da bi spoznal svoje bodoče novo okolje. Pri tem upoštevamo njegov odgovor, če želi, organiziramo sestanek. Pomembno je, da sodelujemo skupaj z otrokom, da bi prihod v rejniško družino bil čim lažji za otroka (Tomec, Hudobivnik 2012: 74).

Pomembno je, da se otrok v rejniški družini počuti sproščeno, varno in ljubljeno. Da ne čuti razlike med drugimi člani rejniške družine. Rejniška družina ne sme delati diskriminacije med člani družine. Otrok, ki pride v rejniško družino, se mora počutiti kot član skupine. S svojim prihodom v rejniško družino postane enakovreden član z vsemi

drugimi člani rejniške družine (Zakon o udomiteljstvu: 4. člen). Prav tako Čačinovič Vogrinčič omenja, da je pomembno, da se otrok počuti kot član skupnosti, ki ji pripada. V primeru če otrok ni vključen v skupnost, je delo strokovnih delavcev, da ustvarijo odnos, ki bo otroka spodbudil k sodelovanju, da bi se slišal in videl tudi njegov prispevek (Čačinovič Vogrinčič 2008: 27).

Mikič v svoji knjigi omenja, kako se otrok v rejniški družini nikoli ne počuti resnično doma in si v sebi vedno želi, da bi imel starše (Mikič 2010: 29). Prav tako zagovarja posvojitev otrok. Pravi, da je veliko otrok, ki živijo v rejniških družinah, in za katere je jasno, da se ne bodo vrnili nazaj k matični družini. Za te otroke bi bilo po njegovem mnenju najbolje, da jih nekdo posvoji, ker bi na ta način dobili pravico do ljubezni, topline, družine, okolja, ki bi mu iskreno pripadali (Mikič 2010: 30). Mnenja je, da bi stanje matične družine morali preveriti že na začetku rejništva in oceniti, v kolikšnem času bi se lahko otrok vrnil nazaj k družini. Določiti bi bilo treba družini triletni rok in preverjati, ali družina dela v tej smeri, da bi dobila otroka nazaj. V kolikor bi se videlo, da starši ne delajo v smeri, da pridobijo otroka nazaj, bi jim se morala odvzeti starševska pravica in dati otroka v posvojitev (Mikič 2010: 39).

1.6. Pravice in potrebe otrok

Prvi člen konvencije o otrokovih pravicah, v nadaljevanju KOP, definira otroka kot vsako človeško bitje, ki je mlajše od osemnajst let, razen če se polnoletnost dosežne že prej (KOP: 1. člen).

Otrok je odvisen od odraslih in ni sposoben samostojno živeti. Odrasli ga učijo samostojnosti. Otroci si podobo o sebi ustvarijo na podlagi tega, kar jim odrasli sporočajo. Od odraslih, tj. staršev je odvisno, kako bodo vrednotili svoje življenje. Otroci hrepenijo po ljubezni in odobravanju staršev. Odrasli tj. starši se morajo truditi z besedami in dejanimi sporočiti, da so otroci pomembna, dragocena in enkratna človeška bitja, da bi otrok postal močen in samostojen (Pantley 2002: 107).

Otrok nima znanj in sposobnosti poskrbeti za sebe. Ima pa pravico biti udeležen v svojem življenju, tj. njegovo mnenje je pomembno in uporabno pri oblikovanju njegovega življenja.

Konvencija o otrokovih pravicah daje sporočilo, da otroci imajo vse pravice človeka, potrebujejo pa posebno skrb in zaščito. Prepoveduje diskriminacijo otrok, zagovarja delo v najboljšo korist otroka, preživetje in zaščito otroka, participacijo in soudeležbo otrok.

Vsak otrok ima priznane pravice, ne glede na raso, spol, jezik, barvo kože, veroizpoved, premoženje, invalidnost, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika (KOP: 2. člen).

Pri vseh dejavnosti v zvezi z otrokom, je glavno vodilo otrokova korist (KOP: 3. člen).

Otrok ima pravico do svobodnega zražanja. Ima pravico do sodelovanja v vseh zadevah v zvezi z njim, sorazmerno s svojo starostjo in zrelostjo (KOP: 12. člen). Vsak otrok ima pravico do svobode izražanja. Ima pravico svobodno iskati, sprejemati in širiti informacije in ideje, na kakršen koli način želi: pisni, ustni, tiskani ali v umetniški obliki (KOP: 13. člen).

Otroci, ki zaradi različnih vzrokov določen čas ne morejo živeti pri svojih starših, tj. v matični družini, imajo svoje pravice. 53. člen zakona o rejništvu na Hrvaškem pravi, da otrok, ki je v rejništvu, ima pravico:

- v skladu s svojo starostjo biti informiran o vseh fazah postopka odhoda iz matične družine in biti pripravljen na namestitev v rejniško družino,
- sodelovati pri odločitvah, ki vplivajo na njegovo življenje,
- prejemati stalno čustveno pomoč in podporo rejnika/rejnice,
- biti privržen in emocionalno blizu z rejniško družino in drugimi osebami, ki so pomembne v njegovem življenju,

- do vzgoje, izobraževanja, usposabljanja, razvijanja spretnosti in poklicne orientacije,
- do podpornih programov, vključno z razpoložljivostjo specializiranega usposabljanja za izboljšanje znanja in spretnosti, da bi dosegli svoj potencial,
- do stalne skrbi, ljubezni, sprejemanja, spoštovanja in pomoči pri oblikovanju lastne identitete in zaupanje v lastne vrednosti,
- do zasebnosti in dostopa do uradnih informacij in dokumentov, ki se nanašajo na njegovo družino,
- do spoštovanja dostojanstva in varnosti ter zaščito pred fizičnim ali duševnim nasiljem in drugimi oblikami zlorab in izkoriščanja,
- imeti stik s člani svoje matične družine, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi,
- biti obveščen in pripravljen na prekinitev rejništva, vključno s svetovanjem in podporo (Zakon o udomiteljstvu: 53. člen).

1.7. Socialno delo z otrokom, ki živi v rejniški družini

Država oziroma center za socialno delo se je odločil, da je za določenega otroka najboljše, da določen čas preživi v rejniški družini. Zakaj? Odgovori so različni, odvisni od otroka do otroka. Vsak ima svojo zgodbo. Vsem pa je skupno, da jim matična družina trenutno ne more zagotoviti temeljnih življenjskih potreb. Center za socialno delo je dolžan sodelovati tako z otrokom kot z vsemi drugimi udeleženci, rejniško in matično družino. V otrokovo največjo korist je potrebno zagotoviti sodelovanje vseh udeleženi, tako otroka kot matične in rejniške družine. Pomembno je, da se od samega začetka matični starši angažirajo, tj. sodelujejo pri namestitvi. V procesu rejništva je pomembno, da se matičnim staršem omogoči vzdrževanje stika in sodelovanje z rejniško družino, v kateri otrok prebiva (Bouwkamp 2014: 247). Postavlja se vprašanje, kako ustrezno delati z otrokom, da bo rejništvo najboljše za otroka.

Potrebno je ustvariti tak prostor, da se sliši in upošteva glas otroka. To je težka, ampak nujna naloga. Socialni delavci morajo vzpostaviti in vzdrževati odnos, ki omogoča pogovor. Pogovor mora biti voden tako, da se vsi poslušamo, slišimo in si odgovarjamo. Pri rejništvu je izredno pomembno, da mislimo na otroka. Otroka v družini ali individualni projektni skupini poslušamo. Šele takrat ko zagotovimo, da smo ga slišali in razumeli, lahko odgovorimo in mu pomagamo (Rakar et al. 2010: 83). O tem govori tudi Kustec: »Otroci morajo dobiti jasno sporočilo in izkušnjo, da so naši pomembni sogovorniki in sodelavci pri iskanju odgovorov« (Kustec 2013: 171).

Otrok se v času odraščanja velikokrat počuti zmeden in prikrajšan. Otroci potrebujejo podporo, ljubezen, varnost s strani odraslih. Prav tako potrebujejo tudi izkušnjo, da so slišani. Enako kot govorjenje z otrokom je tudi poslušanje otroka spretnost, ki jo morajo odrasli razvijati v odnosu do otroka. Pri poslušanju ne gre samo za slišanje in prepoznavanje različnih glasov, temveč poslušanje vsebuje več dejanj, s katerimi izražamo pozornost, sočutje in spoštovanje (Pantley 2002: 113).

Z otrokom moramo vzpostaviti dogovor o sodelovanju in ga prositi za njegovo instrumentalno definicijo problema, ki jo nujno potrebujemo v procesu soustvarjanja, da bi prišli do zelenega izida. Odrasli v vsakdanjem življenju mislijo, sklepajo in se odločajo brez otroka, zato je pomembno, da strokovni delavci imajo potrebno strokovno znanje, da se otroku približajo, ga razumejo in poslušajo, da bi skupaj z njim prišli do najboljše možne rešitve (Rakar et al. 2010: 83).

Otrok zmore priti sam do zaželenega izida, potrebuje pa pomoč, da bi odkril svoje vire, jih ubesedil in uporabil. Otroka moramo povabiti, da nam razloži, kako on vidi problem. S tem otroka spodbudimo, da razmišlja o tem, kaj lahko on naredi. Na ta način otroka vključimo v raziskovanje in upoštevamo njegov prispevek pri oblikovanju rešitve (Rakar et al. 2010: 83). Prav tako Šugman Bohinc omenja, kako pomemben je glas otroka v raziskovanju, kje je on del raziskovanja: »Če želimo razumeti otroke in njihovo doživljanje, morajo biti oni primarni vir raziskave.« (Šugman Bohinc 2013: 66).

Mi kot odrasli znamo odlično govoriti otroku. Govoriti z otrokom je pa izkušnja, ki je dragocena. Pomembno je, da to izkušnjo govoriti z otrokom raziskujemo in utrjujemo.

Govoriti z otrokom ne pomeni, da se samo pogovarjamo z otrokom, pač pa da se s pogovorom otroku pridružimo, da bi slišali njegov glas in skupaj raziskali pot do zaželenih izidov (Rakar et al. 2010: 83).

Otroci velikokrat ne potrebujejo odraslega, ki jim ponudi rešitev, temveč da jih posluša brez besed. Želijo si nekoga, ki bi jih poslušal, da bi dobili priložnost, da sami ugotovijo, kaj bi radi storili (Pantley 2002: 114).

V procesu pomoči otroku pomagamo razbrati, kaj se dogaja. Da bi uspešno rešili problem, potrebujemo otrokov glas, potrebujemo njegovo mnenje, kaj je smiselno zanj, ali kaj je zanj uspešna komunikacija (Rakar et al. 2010: 84).

V individualnih projektnih skupinah so otroci pogosto nemi, ker se jim zdi, da nimajo na razpolago besed, s katerimi bi lahko povedali, kaj želijo. Na vprašanja zelo pogosto odgovarjajo z »Ne vem«. Otroci namreč niso vešč jezika in njihove predstave so drugačne od predstav odraslih, zato je potrebno pogovor z njimi zastaviti drugače kot pogovore z odraslimi (Rakar et al. 2010: 84).

Gehart (v Rakar et al. 2010) omenja prvo izhodišče, kako bi odrasli slišali glas otroka, da ustvarimo dialoški prostor za otroka. To pomeni, da otroku zagotovimo prijazen prostor. Prostor, kje se otrok dobro počuti. To pomeni, da prostor naše pisarne uredimo otroku prilagojeno, tj. v pisarno postavimo igrače, knjige ali karkoli drugega, s čemer bi otroku ustvarili prijaznejše okolje. Ustvariti dialoški prostor za otroka pomeni tudi dati otroku čas, da pove, da razloži. Torej biti potrpežljiv z otrokom, ne mu skakati v besedo. Prav tako si je treba vzeti čas za preverjanje pomenov, kateri se odraslimi zdijo neobičajni oz. nerazumljivi (Rakar et al. 2010: 84).

Gehart (v Rakar et al. 2010) omenja »ne vedeti« kot izhodišče, ki je v pogovoru z otrokom zelo pomembno. V pogovoru z otrokom ne vsiljujemo svojih odgovorov, pač pa počakamo, da otrok sam pove. Pogosto prek nenavadnega razmišljanja in razlaganja otrok sam pride do odgovora (Rakar et al. 2010: 84).

»Biti radoveden« je izhodišče, za katero Gehart (v Rakar et al. 2010) pravi, da okrepi in razširi prostor za otrokov glas. V pogovoru z otrokom je pomembno, da smo radovedni za njegove razlage, za njegovo resnico (Rakar et al. 2010: 84).

Prav tako Gehart (v Rakar et al. 2010) omenja, da je pri delu z otrokom pomembno, da razvijamo različne možnosti, odgovore, zorne kote. Z otrokom ne vodimo pogovora, ki temelji na besedah, ampak uporabimo risbe, ples, petje, igranje vlog, igrače in s pomočjo teh pripomočkov slišimo glas otroka (Rakar et al. 2010: 84).

1.8. Glas otroka

»Strokovnjaki, rejniki, starši in otroci imamo skupno nalogo: slišati glas otroka, upoštevati glas otroka.« (Rakar et al. 2010: 84).

Strokovnjaki so spoštljivi in odgovorni zavezniki, ki vzpostavijo delovni odnos z eksperti iz izkušenj, v tem primeru z otroki (Čačinovič Vogrinčič 2008: 6). Ker so otroci pomembni sogovorniki, eksperti iz izkušenj, je pomembno, da slišimo in upoštevamo tudi njihov glas.

Pogosto so raziskave o otrocih izvedene brez neposrednega spraševanje otrok. Največkrat o otrocih vprašajo odrasle: starše, učitelje, rejnike ... Na rezultate takšne raziskave se ne moremo zanesti, ker nam ti rezultati povedo več o odraslih kot o otrocih, na katere naj bi se ugotovitve nanašale (Šugman Bohinc 2013: 65–66).

V zadnjih desetih letih so se začele izvajati raziskave s tako imenovanim na otroka usmerjenim, pretežno kvalitativnim načinom proučevanja. Na ta način je glas otroka dobil osrednje mesto v raziskavah in interpretacijah o otrocih. Prav tako se je potrdila predpostavka, da otroci zmorejo aktivno sodelovati ter niso zgolj pasivni prejemniki socialnih in kulturnih vplivov (Šugman Bohinc 2013: 68).

Ljudi gradijo skupnost, soustvarjajo družbo, v kateri sodelujejo vsi prebivalci, odrasli in otroci. »Zato je treba na področjih, na katerih tako ali drugače sodelujemo odrasli in otroci, združiti obe perspektivi in zagotoviti, da se bo slišal glas obojih. Tako vzpostavljen prostor za dialog omogoča proizvodnjo novih, doslej neslišanih ali preslišanih zgodb, od katerih bo morda odvisna usoda našega planeta.« (Šugman Bohinc 2013: 68).

Otroci oblikujejo pomene drugače kot odrasli. Oni bolj izkustveno doživljajo svet, kar pomeni, da se ga morajo dotakniti, ga prijeti v roke, pohoditi, povohati, začutiti, skratka nekaj narediti z njim. Ne zanašajo se na besede in pomenske odtenke kot odrasli. Zato je treba z otroki vzpostaviti stik na ustvarjalen način, ki ni zelo odvisen od jezika (Šugman Bohinc 2013: 107).

Pri delu z otrokom je pomembno, da ustvarimo odprt prostor za pogovor. Spodbudno in prijazno fizično okolje zagotavlja temeljne pogoje, da se bo otrok počutil varen izraziti svoj glas. Govorica telesa odraslih pri otrocih vzbuja zaupanje in zanimanje. Pri oblikovanju varnega vzdušja je prav tako tudi zelo pomemben ton, višina, barva glasu, tempo. Potreben je tudi čas, tako za otroka, da izrazi, kar želi, kot tudi za odraslega, da razume, kaj mu otrok sporoča (Šugman Bohinc 2013: 108).

Ko delamo z otrokom, je pomembno, da vstopimo v otrokov svet. Otroku ponudimo varno, neogrožujoče okolje, v katerem se mu lahko približamo s pomočjo igre. Ne pretiravajmo z očesnim stikom in smehljanjem, ne hitimo vzpostaviti čimprejšnji stik z otrokom, naj nas otroci sami opazijo. Pri delu z otrokom ne smemo obtičati v poziciji pomagajočega, otroku moramo slediti, delati v višini njegovih oči ali pod. Ne pričakujmo, da bodo govorili o svojih čustvih in občutkih. Sami morajo začeti govoriti o tem, ker če jih mi vabimo k temu, bomo samo postavili oviro za razvoj varnega, zaupnega odnosa. Ko začutimo, da je za otroka tema oz. pogovor zelo boleč ali naporen, ga prosimo za dovoljenje, če lahko nadaljujemo pogovor. Kot pomagajoči moramo vztrajati pri ustvarjanju kontekstov za kompetence in vire. Pri delu z otrokom lahko uporabimo vizualne pripomočke, s pomočjo katerih bomo raziskovali otrokove težave in vire (Šugman Bohinc 2013: 112).

V procesu rejništva je izredno pomemben glas otroka, saj je otrok tisti, ki je glavni član v procesu rejništva. V rejništvu naj bi sodelovali vsi udeleženci in prav tako naj bi se slišalo tudi otroka. On je ekspert iz izkušenj in njegovo mnenje lahko vpliva na oblikovanje čim boljšega rejništva, saj je rejništvo namenjeno otroku. V procesu rejništva bi se moralo delati v korist otroka. Da bi pa vedeli, kaj je najboljšo za določenega otroka, moramo slišati tudi njegov glas. V nadaljevanju povzemam in citiram dva avtorja, ki sta opisala svojo osebno izkušnjo, kako je biti otrok v rejništvu. Tukaj sem izpostavila dele, ki se nanašajo na delo centra za socialo delo.

Mikič v svoji knjigi omenja prihod socialne delavke v rejniško družino, ob tem se ji je zdelo, da socialni delavki ni mar za njeno počutje, ampak samo da je prijazna z ljudmi, pri katerih je ona v rejništvu, tj. z rejniško družino (Mikič 2010: 45).

Avguštinčič tudi omenja, da njegovo mnenje ni bilo pomembno in da ga niso vprašali po njem: »Pripeljali so se. Kdo? Po kaj? Po koga? Ne vem. Po mene? Ne, po mene že ne! Iztrgali so me iz naročja doma, ne da bi me vprašali, kako se počutim ...« (Avguštinčič 2013: 23).

»Niso me vprašali. Kar prišli so. Me stlačili v vozilo. In odpeljali drugam.« (Avguštinčič 2013: 109).

Prav tako opisuje prihod »države« kot neznane ljudje, ki prihajajo in odhajajo, ne da bi se z njim ukvarjali:

»Kam so se odpeljali ti čudni ljudje, socialna služba, v vozilu, ki ga moje oko še ni videlo? Prvikrat in še kdaj kasneje, ko so prišli, so se najedli domačih dobrot, popili kozarec ali dva domačega vina in napisali poročilo o mojem življenju v reji.« (Avguštinčič 2013: 45).

»Država je prihajala in odhajala: kako me je videla, kako me je pozdravila? Kako naj bi me, če sem zmeraj bil kje drugje in ne tam na vrtu, kjer so socialni delavci posedali, jedli, pili in še pisali o meni?« (Avguštinčič 2013: 85).

S povzemanjem in citiranjem sem na kratko predstavila, kakšen odnos do »države«, centra za socialno delo sta v svojem življenju imela Avguštinčič in Mikič. V nadaljevanju magistrskega dela bom prikazala, kakšen odnos ima center za socialno delo na Hrvaškem do vseh otrok v rejništvu, tako rejniških otrok kot bioloških.

2. PROBLEM

Življenjsko pot otroka, ki zaradi različnih okoliščin ne more živeti pri svojih starših, ne oblikujejo samo starši, temveč različni odrasli, teta, stric, rejnik, rejnica, vzgojiteljica in ostali strokovnjaki. Rejništvo večinoma poznajo samo tisti, ki so na nek način vključeni v ta sistem. Dokler se ni moja mama začela ukvarjati z rejništvom, nisem nikoli razmišljala o rejništvu. S prihodom prve deklince pa se je moje življenje popolnoma spremenilo. Takrat sem spoznala, da obstajajo otroci, ki ne morejo živeti pri svojih starših. O življenju teh otrok odloča država. Odrasli večinoma menijo, da oni vedo, kaj je najboljšo za otroke, odločajo v njihovem imenu, ne da bi jih upoštevali. Mnogi menijo, da otrok ne more izraziti realnega mnenja, da ne zna še realno razmišljati in ne ve, kaj je najboljšo za njega. V pričujoči nalogi me zanima, kako socialna služba upošteva mnenje otroka v celotnem procesu rejništva. Torej, kako je slišan glas otroka, še preden pride v rejniško družino in ves čas življenja v rejniški družini. Rejništvo je proces, ki v veliki meri vpliva na otroka, ki pride v rejniško družino. Je proces, ki spreminja otrokovo življenje. Ne smemo pozabiti, da rejništvo spreminja tudi življenje otroka, ki že živi v rejniški družini, tj. je sina ali hčerke rejnice oz. rejnika. Postavila sem si vprašanje, ali odrasli res vedo, kaj je najboljšo za otroka, ne da bi ga karkoli vprašali. Zato me ne zanima samo, kako je slišan glas otroka, ki pride v rejniško družino, ampak tudi glas otroka, ki živi v rejniški družini, tj. biološkega otroka rejniške družine. Pogosto se starši med seboj pogovarjajo, pozabijo pa v ta pogovor vključiti otroka. Zanimivo je raziskati, ali starši, ki razmišljajo, da bi se začeli ukvarjati z rejništvom, vprašajo svojega lastnega otroka, kaj misli o tem. Prav tako mi se zdi zanimivo raziskati, kako je ta otrok vključen v času, ko se rejništvo izvaja. Zanima me tudi, kako istega tega otroka, tj. biološkega otroka rejniške družine sliši socialna služba, tj. strokovni delavci. Namen moje raziskave je torej raziskati, kako je slišan glas vseh otrok, ki so udeleženi v rejniški družini, kakšno pomoč potrebujejo ter s kakšnimi čustvi se soočajo. Tema mi se zdi pomembna za vse strokovne delavce, ki delajo na področju rejništva, saj bi ugotovitve lahko prispevale k spreminjanju rejništva na bolje za otroka.

Z raziskavo bom odgovorila na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako socialna služba sliši in upošteva mnenje vseh otrok, preden otrok pride v rejniško družino?
2. Kako rejniška družina sliši in upošteva mnenje svojih otrok, preden otrok pride v rejniško družino?
3. Kakšno pomoč potrebujejo otroci, preden otrok pride v rejniško družino?
4. S kakšnimi čustvi se soočajo otroci v času prihoda v rejniško družino?
5. Kako socialna služba sliši in upošteva mnenje vseh otrok, dokler otrok živi v rejniški družini?
6. Kako rejniška družina sliši in upošteva mnenje vseh otrok, dokler otrok živi v rejniški družini?
7. Kakšno pomoč potrebujejo otroci, dokler otrok živi v rejniški družini?
8. S kakšnimi čustvi se soočajo otroci v času, dokler otrok živi v rejniški družini?
9. Kako socialna služba sliši in upošteva mnenje vseh otrok pri načrtovanju, kako in kdaj zaključiti rejništvo?
10. Kako rejniška družina sliši in upošteva mnenje vseh otrok pri načrtovanju, kako in kdaj zaključiti rejništvo?

3. METODOLOGIJA

2.1. Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke

Da bi pridobila podatke, sem opravila intervjuje z otroki, ki zaradi različnih vzrokov ne morejo živeti pri svoji starših in živijo v rejniški družini, ter z otroki, ki so biološki otroci rejniške družine. Pridobila sem besedne opise, ki se nanašajo na moja raziskovalna vprašanja, in jih besedno analizirala. Ker sem pridobila besedne podatke, katere sem tudi analizirala na besedni način, ne pa številčnih, sodi moja raziskava med kvalitativne raziskave (Mesec 2007: 11). Raziskava je tudi empirična oz. izkustvena, ker sem s spraševanjem zbrala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec 2009: 84).

2.2. Merski instrumenti in viri podatkov

V raziskavi sem zbirala primarne podatke. Te podatke sem zbrala s spraševanjem. Merski instrument, ki sem ga uporabila, da bi pridobila podatke za raziskavo, je bil vnaprej sestavljen vprašalnik. Imela sem vnaprej pripravljena vprašanja ter smernice, s pomočjo katerih sem vodila pogovor. Med pogovorom sem dodajala tudi podvprašanja, da bi od sogovornika dobila čim več informacij, povezanih z mojimi raziskovalnimi vprašanji. Imela sem dva različna vprašalnika. En vprašalnik je bil namenjen otrokom, ki zaradi različnih vzrokov ne morejo živeti v svoji matični družini ter živijo v rejniški družini. Drugi vprašalnik pa je namenjen biološkemu otroku rejniške družine, torej otroku, čigar starš ali starša sta se odločila, da bi izvajala rejniško dejavnost in skrbita poleg svojih otrok še za otroka, ki trenutno ne more živeti pri svojih starših. Oba vprašalnika zajemata tri sklope.

Prvi sklop zajema vprašanja, ki se nanašajo na obdobje pred prihodom otroka v rejniško družino: koliko in na kakšen način se upošteva mnenje otrok s strani socialne službe in družine, preden otrok pride v rejniško družino, in kakšno pomoč otroci takrat potrebujejo.

Drugi sklop se nanaša na obdobje, ko otrok živi v rejniški družini: koliko in na kakšen način so otroci vključeni pri izvajanju rejniške dejavnosti in kakšno pomoč potrebujejo v tem obdobju.

Tretji sklop pa zajema vprašanja, ki se nanašajo na načrtovanje prihodnosti: koliko in na kakšen način so otroci vključeni pri oblikovanju načrta, kako in kdaj naj bi se rejništvo zaključilo in kako socialna služba in rejniška družina upoštevata mnenje otrok pri načrtovanju, kdaj in kako se bo rejništvo zaključilo.

Imela sem priložnost opraviti intervju z Albertom Avguštinčičem, avtorjem knjige *Vonj pečenih jabolok*, katero v teoretskem delu magistrskega dela povzemam oziroma citiram. Avtor je oseba, ki ne živi več v rejniški družini, ima pa izkušnjo, kako je bilo živeti v rejniški družini. Vprašalnik, namenjen njemu, se je razlikoval od vprašalnika, namenjenega otroku, ki živi v rejniški družini, in biološkemu otroku rejniške družine. Ta vprašalnik zajema vprašanja vezana na obdobje pred prihodom v rejniško družino, ob življenju v rejniški družini in po zaključku življenja v rejniški družini. Vprašalnik je usmerjen tudi k odkrivanju alternativ na področju rejništva, tj. nasvetom, ki naj bi izboljšali proces rejništva.

2.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo vsi otroci, udeleženi v rejniških družinah na Hrvaškem, torej vsi otroci, ki ne morejo živeti v matični družini in jih je socialna služba namestila v rejniške družine, ter vsi otroci, ki so biološki otroci rejniške družine, torej sinovi in hčerke rejnika oziroma rejnice, ki poleg svojih otrok skrbi še za otroka ali otroke, ki zaradi različnih vzrokov določen čas ne morejo živeti pri svojih starših.

Moj vzorec je osem otrok, starih od deset do dvajset let, štiri biološki otroci rejniške družine in štiri otroci, ki trenutno ne morejo živeti v matični družini ter so na začasni vzgoji in skrbi pri rejniški družini. Vzorec je neslučanostni saj sem opravila pogovore z otroki, ki živijo v rejniških družinah, katere sem spoznala na srečanju rejnic in rejnikov (Mesec 2009: 153). Intervju z avtorjem knjige *Vonj pečenih jabolok* ne sodi v vzorec, zato ga bom analizirala posebej.

2.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbrala s spraševanjem. Imela sem vnaprej sestavljen vprašalnik. Postavljala sem podvprašanja, glede na to kako je pogovor s sogovornikom potekal. Podatke sem zbirala oktobra in novembra 2016 na domu sogovornikov.

2.5. Obdelava in analiza podatkov

Najprej sem podatke, ki sem jih pridobila iz intervjujev, prepisala na računalnik, da bi besedilo postalo bolj pregledno in razumljivo. Potem sem gradivo analizirala po metodi kvalitativne raziskave, pri čemer sem sledila navodilom Blaža Meseca (2007).

Posebej sem analizirala intervjuje otrok, ki zaradi različnih vzrokov trenutno ne morejo živeti pri matični družini ter živijo v rejniški družini, posebej intervjuje bioloških otrok rejniške družine in posebej intervju z osebo, ki ne živi več v rejniški družini, ima pa izkušnjo, kako je živeti v sistemu rejništva. Intervjuje sem označila s črkami od A do I: intervjuji, označeni s črkami od vključno A do vključno D se nanašajo na otroke, ki zaradi različnih vzrokov trenutno ne morejo živeti v matični družini ter živijo v rejniški družini. Intervjuji, označeni s črkami od vključno E do vključno H se nanašajo na biološke otroke rejniške družine. Intervju I se pa nanaša na osebo, ki ima izkušnjo, kako je živeti v sistemu rejništva. Iz vseh intervjujev sem označila stavke, ki se nanašajo na moja raziskovalna vprašanja. Določila sem enote kodiranja, te enote sem ločila in jim pripisala številke. Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem. Izbrane stavke sem prepisala v tabelo, določila pojme, kategorije in nadkategorije, prim. tabela 2. Nadaljevala sem z osnim kodiranjem, tako da sem vzpostavila hierarhijo med kategorijami in pojmi (Mesec 2007: 28–34).

Tabela 2: Intervju A.

zaporedna številka	izjava	pojem	kategorija	nad kategorija
A5	Ne spomnim se, da bi mi kdo kaj razlagal, kaj se dogaja, da grem živet v rejniško družino.	Neznanje	informiranost	Pred prihodom otroka
A6	Spomnim se, da je ena gospa prišla po mene in me pripeljala sem.	Strokovna delavka ga je odpeljala k družini	Socialna služba	Ob prihodu otroka
A7	Rejniška družina govori, da sem na začetku spraševal po tetah, ki so me pazile v zavodu in da sem se hotel vrniti nazaj.	Nostalgija	Čustvo	Ob prihodu otroka

Obdelavo podatkov zaradi obsežnosti gradiva hranim pri sebi. Zapise intervjuje prav tako hranim pri sebi, zaradi izražene želje otrok po anonimnosti.

4. REZULTATI

4.1. Otrok, ki živi v rejniški družini

4.1.1. Pred prihodom otroka

Otroci so različni, imajo različno preteklost, različno družinsko situacijo in so različno stari, ko se srečajo z rejništvom. Nekateri otroci so vključeni v proces rejništva še preden pridejo v rejniško družino, o čemer govorijo naslednje izjave: »Sem bil kar vključen, saj sem sam zahteval, da mi se najde rejniška družina.« (B10), »Midve sva se strinjali, obe sva bili veseli in želeli sva čim več informacij o družini.« (D11), »Jaz sem dolgo časa govorila, da bi želela iti živeti k družini. Tako da bi rekla, da so upoštevali moje mnenje.« (D17). Razvidno je, da socialna služba sliši in upošteva mnenje otroka. O tem govori tudi izjava o tem, kako je na prošnjo otroka socialna služba začela iskati primerno rejniško družino: »Saj so uspeli dobiti družino, h kateri smo lahko šli. Omogočili so nam, da se najprej malo spoznamo in so me vprašali, ali se še vedno strinjam, da grem živeti k njim.« (D18). Otroci, ki so vključeni v rejniško dejavnost, še preden se rejništvo začne izvajati, so starejši: »Bil sem dovolj velik, da sem lahko povedal, kaj želim.« (B11). Nekateri od njih prostovoljno prosijo, da jim socialna služba najde rejniško družino, o čemer govorita naslednji izjavi: »Jaz sem sam zahteval, da mi se najde rejniška družina« (B3), »Tako da sem zaprosil strokovno delavko v zavodu, da mi poskuša urediti, da se mi najde rejniška družina.« (B6). Otroci, ki se srečajo s procesom rejništva v starosti do približno pet let, niso vključeni pri začetnem procesu rejništva. O tem nam govorita naslednji izjavi: »Nisem bil na noben način vključen pri tej odločitvi. To se je nekdo odločil brez mene.« (A12) in »Nisem bila čisto nič vključena.« (C11). Oba sogovornika sta bila še zelo majhna, ko sta prišla živeti k rejniški družini: »Sem bil pa mali, ko sem prišel sem, tako da se ne spomnim veliko, kako je bilo.« (A2), »V rejniški družini živim že osem let. Bila sem stara pet let, ko sem prišla sem.« (C1). Sogovornik omenja, da je bil še premajhen, da bi lahko izrazil svoje mnenje: »Saj sem bil še majhen, tako da ne vem, ali bi bilo sploh smiselno moje sodelovanje, saj verjetno sploh ne bi razumel, če bi mi govorili, kaj je rejništvo in da bom šel živeti k eni družini.« (A13). Rejništvo je proces, ki je zelo pomemben za otroka in vpliva na otrokovo osebnost in njegovo prihodnost. Zelo je pomembno, da je rejništvo dobro načrtovano in dobro izpeljano, ker vpliva na otrokovo življenje.

V nadaljevanju izpostavljam izjave, v katerih so sogovorniki podali nasvete za izboljševanje rejništva. Dobro bi bilo, da se otrok spozna z rejniško družino, še preden pride živeti k njej. O tem govorijo naslednje izjave: »Verjetno bi mi bilo pa lažje, če bi se prej spoznal z rejniško družino, če bi že prej nekaj krat prišel samo na obisk.« (A14), »Kar si bi želel, da bi bilo drugače, je to, da bi prej malo bolj spoznal rejniško družino.« (B13), »Verjetno ne bi doživela tolikega šoka ob prihodu, če bi rejnico že prej videla.« (C13), »Želela bi, da bi postopoma prišla v rejniško družino. Da bi se z rejniško družino ali pa vsaj rejnico spoznala že prej.« (C25). Ko otrok pride v rejniško družino, zapusti prejšnje okolje - matično družino ali institucijo. Potreben je čas, da se otrok prilagodi novemu okolju in da ga sprejme, zato je potrebno postopoma prekiniti odnos s prejšnjim okoljem in se postopoma prilagoditi novemu. Izjava B19 govori, kako bi otrok želel počasi spoznati družino, h kateri naj bi šel živeti: »Zelo dobro bi bilo, da bi postopoma spoznaval rejniško družino in se potem odločil, ali želim živeti tukaj ali ne«. Izjava C22 govori, kako bi bilo dobro, da bi se stik z osebo iz prejšnjega okolja počasi prekinil: »Dobro bi bilo, da se bi stik z njo postopoma prekinil in ne kar naenkrat.«. Otroci bi morali poznati svojo življenjsko zgodbo, morali bi poznati vzroke, zaradi katerih ne morejo živeti pri svoji matični družini, o čem govori naslednja izjava: »Želela bi si, da bi mi bilo precej na začetku povedano, zakaj nisem več pri mami.« (C23). Prav tako mora biti otrok seznanjen z načrtom, kaj se bo z njegovim življenjem zgodilo: »Tudi mislim, da bi mi morali na poti do rejnice povedati, kam grem in da bom tam ostala.« (C14). Sogovornik omenja, da bi bilo dobro, da bi, preden je prišel v rejniško družino, imel priložnost pogovoriti se z otrokom, ki ima izkušnjo, kako je živeti v rejniški družini, da bi mu povedal s čim vse se bo lahko soočil in mu dal kak nasvet, kako se čim hitreje prilagoditi novem okolju: »Mogoče bi bilo pa dobro, da bi mi nekdo, še preden sem prišel v rejniško družino, razložil pravila. Da bi mi nekdo povedal, s čim se lahko vse srečam, npr. da mi bo rejnica dala ljubčka za lahko noč.« (D31).

4.1.2. Ob prihodu otroka

Ko se uredi vsa potrebna dokumentacija, strokovni delavci pripeljejo otroka k družini, pri kateri naj bi otrok določen čas živel. O načinu, kako je potekal prihod v rejniško družino, govorijo naslednje izjave sogovornikov: »Spomnim se, da je ena gospa prišla po mene in me pripeljala sem.« (A6), »Zanimivo je, da sem imela samo pet let, ampak se točno

spomnim prihoda v rejniško družino. Teta iz doma me je pripeljala do vrat in je pozvonila.« (C5), »Iz doma smo vzeli vse naše reči in se skupaj s psihologinjo odpravili k rejniški družini.« (D13). Ob samem prihodu v rejniško družino strokovni delavec na kratko ostane pri rejniški družini. Po kratkem času zapusti rejniško družino in pusti otroka pri njej. Izjave A11: »In po nekem času je gospa odšla.«, B9:» Predstavila mi je rejniško družino, popila kavo in šla.«, C6: »Vrata je odprla rejnica, skozi nasmeh nekaj govorila. Po tem je tista teta kar naenkrat odšla, jaz sem pa ostala na hodniku.« in D15: »Po enem času sta se psihologinja in šofer odpravili nazaj v dom, mi dve sva pa ostali«, opisujejo nalogo strokovnega delavca ob samem prihodu otroka v rejniško družino. Nekateri otroci, predvsem starejši so imeli možnost pogovarjati se s strokovno delavko v času, ko so prišli živeti k rejniški družini: »Psihologinja nam je zaželela lepo življenje in mi dala svojo številko, da jo pokličem, če bom kdaj karkoli potrebovala« (D17). Nekaterimi je ta pogovor s strokovno delavko pomagal in prispeval k hitrejši prilagoditvi: »Do nje sem imel največ zaupanja in sem ji lahko povedal, kaj me teži. Imel sem možnost pogovarjati se z njo, kar mi je zelo pomagalo.« (B21), »V pogovoru mi je razložila, kaj je družina in pravila, ki so v družini. S tem da me je poslušala in mi svetovala, mi je pomagala k hitrejši prilagoditvi novemu okolju.« (B22). Ob prihodu v rejniško družino se otrok sooča z različnimi čustvi, od veselja do žalosti. Katera čustva bo določeni otrok doživel, je odvisno od posameznega otroka, odvisno je od starosti otroka in otrokove situacije. Ob samem prihodu v rejniško družino se otroci soočajo s strahom: »Vem, da mi je bilo zelo neprijetno in sem se bal.« (A3), »Bila sem v šoku. Prestrašena.« (C17), »Imela sem velike prebavne motnje na dan, ko smo morali iti k družini. Vedno sem si želela iti k družini, sedaj ko se je pa to dejansko dogajalo, sem se pa prestrašila« (D21), »Bil sem zmeden in prestrašen, saj tega okolja nisem poznal, rejniške družine tudi ne. Vse je bilo novo.« (A15). Pri otrocih je prav tako prisoten strah pred spremembo, strah pred novim, pred prihodnostjo, kar vidimo v naslednjih izjavah. »Strah me je bilo vsega novega, nisem poznal družinskega življenja. (B17), »Ustrašila sem se spremembe in sem želela, da ne bi šla k družini.« (D23), »Razmišljala sem, kaj me vse čaka, spraševala sem se, ali bom zmogla sprejeti vse te spremembe, ter se nisem več veselila odhoda k družini« (D24), »Vem, da sem še dolgo časa mislila, da bom spet nekam šla, bala sem se navezati na družino.« (C19). Prisoten je tudi občutek veselja: »Bil sem zelo vesel, saj sem si sam želel živeti v rejniški družini« (B15). Prevladujejo tudi mešani občutki strahu, veselja in žalosti, o čemer nam govorijo naslednje izjave. »Istočasno sem bil zelo vesel in zelo žalosten.« (A16), »Rejnica je bila zelo prijazna do mene in sem istočasno želel skočiti v njeno naročje in pobegniti stran od

nje.« (A17), »Veselil sem se prihoda, je pa bil prisoten zelo močen občutek strahu« (B16), »Bila sem zelo vesela, ampak tudi zelo prestrašena« (D20). Nekateri otroci se soočajo s šokom, »Rejnica me je vzela in odnesla v sobo, kje sem spet stala čisto pri miru. Bila sem v šoku in samo sem čakala, kdaj bo tista teta prišla nazaj« (C7), »Bila sem v šoku. Prestrašena.« (C17). Ob spoznanju, da se ne bo vrnil nazaj v prejšnje okolje, se otrok sooča z žalostjo, razočaranjem, »Zvečer sem videla, da tiste tete ne bo in sem začela jokati, rejnica me je objela.« (C8). Nekateri otroci ob samem prihodu imajo odpor do rejniške družine ter željo po vrnitvi nazaj v prejšnje okolje: »Ni mi bilo všeč, da so se obnašali do nas kot mama in tata. Zelo so se trudili in vse dali za nas. Spoštujem ta trud, ampak oni za mene niso in nikoli ne bodo moji starši.« (D4), »Povedala sem rejniški družini, da jaz ne maram živeti z njimi. Veliko smo se pogovarjali, ker sem jaz vztrajala, da grem nazaj v dom.« (D6), »Rejniška družina govori, da sem na začetku spraševal po tetah, ki so me pazile v zavodu in da sem se hotel vrniti nazaj.« (A7) Sogovorniki omenjajo, kako so ob samem začetku, tj. ob samem prihodu v rejniško družino pogrešali prisotnost znane osebe iz prejšnjega okolja, kar lahko vidimo v izjavah A18: »Potreboval bi nekoga, ki ga poznam, da bi se lahko stisnil k njemu. Vsaj prvih nekaj dni, dokler se nisem prilagodil okolju, da bi imel zraven teto iz zavoda, da bi se počutil varno.«, C15: »Želela bi si, da bi bila tista teta še malo z mano pri rejnici in bi me počasi pripravila, da bom od sedaj naprej tam živela.« in C21: »Bi si pa želela, da bi tista teta, ki me je pripeljala, prišla na obisk in se malo poigrala z mano. Da bi ta teta na začetku prišla vsak dan na obisk, da bi čutila vsaj malo varnosti. Da bi imela stik z njo, vse dokler se ne bi popolnoma prilagodila družini.«. Nekateri otroci potrebujejo pogovor s strokovnim delavcem: »Ob prihodu sem potreboval pogovor s strokovno delavko, ki mi je pomagala pri tej namestitvi.« (B20). Nekateri ne vidijo, da bi bil pogovor ob tistem času smislen: »Pogovora mislim, da nisem potrebovala, ker sem bila še majhna. Mislim, da mi pogovor ne bi veliko pomagal.« (C20). Vidimo, da je potreba po pogovoru odvisna od starosti otroka.

4.1.3. Življenje v rejniški družini

Življenje v rejniški družini sem poimenovala obdobje, ko otrok že nekaj časa živi v rejniški družini in se prilagodi novemu okolju. »Počasi sem se začela zavedati, da sem sedaj tukaj in sem se vsak dan vse bolj prilagajala okolici.« (C10). Izjava C10 nam govori, kako je potreben čas, da se otrok prilagodi novemu okolju. Prav tako je v določenih primerih

prisotna težava pri prilagoditvi, ker je prisotna velika razlika v načinu življenja iz prejšnjega okolja. O tem govorita naslednji izjavi: »Življenje v družini se zelo razlikuje od življenja v zavodu in temu se jaz nisem mogla prilagoditi.« (D28), »Ne da bi bilo slabo življenje v družini, ampak prevladujejo drugačna pravila kot v zavodu. In jaz nisem mogla sprejeti teh pravil, saj sem celo svoje življenje živela po drugih pravilih.« (D29). Sogovornica omenja, da starost otroka pomembno vpliva na hitrost prilagoditve. »Starejši, kot sem jaz, 13 let stara, se težko prilagodijo novi situaciji, novi avtoriteti in novim pravilom.« (D55). Mlajši otroci se hitreje prilagodijo novi situaciji. V obdobju, ko otrok živi že nekaj časa v rejniški družini in sprejme rejniško družino, čuti varnost in ljubezen, »Tu se počutim varno in ljubljeno.« (C35), zadovoljstvo, »Jaz se počutim v redu v tej družini.« (A26), »Meni je v tej rejniški družini v redu.« (B30). Prisoten je pa tudi strah, strah pred prihodnostjo, »Se pa zavedam, da nisem hčerka rejnice in me je strah, kaj bo, ko bom zaključila s šolanjem« (C37), »Torej, bojim se, da se bo ta ljubezen in toplina zgubila, ker nisem biološki otrok rejniške družine.« (C28). Vseskozi je prisotno pogrešanje prejšnjega okolja, »Pogrešala sem svoje življenje, tj. življenje v zavodu.« (D27). V obdobju, ko otrok že nekaj časa živi v rejniški družini in je življenje v rejniški družini neka konstanta, socialna služba redko obiskuje otroka in rejniško družino. To vidimo v naslednjih izjavah: »Od kadar sem jaz tukaj, so iz centra za socialno delo prišli nekajkrat na obisk. Niti ne enkrat na leto, manj, mogoče enkrat na dve leti.« (A19), »Center nekajkrat pride na obisk.« (B24), »Sedaj ko sem starejša, center pride enkrat na leto in me vpraša za mnenje.« (C26), »Iz centra so prišli dvakrat na obisk, odkar jaz živim v rejniški družini.« (D49). Obiski strokovnih delavcev iz socialne službe so formalni: »Tokrat ko pridejo, izpolnijo standardni formular, ne vprašajo me za nič« (A21), »Ta obisk je formalen in se ne sprašuje veliko, česa si jaz želim« (B25), »Ti obiski so bili formalni in nobenega niso zanimala moja čustva.« (D50). Iz prejšnjih izjav vidimo, da so pogovori in obiski strokovnih delavcev zgolj formalnost in da ne sprašujejo po mnenju in čustvih otroka, o čemer govori tudi naslednja izjava: »Center za moje mnenje ni veliko vprašal.« (D44). Izjava »Me vprašajo, če si želim še tukaj ostati, ali če želim kako spremembo, ampak to me vprašajo zraven rejnice.« (B27) opisuje, kako poteka obisk socialne službe. Pogovor z otrokom se vodi poleg rejnice oz. rejnika. Vsak otrok je različen in ima različno situacijo ter živi v različnih rejniških družinah. Tako ima tudi vsak otrok različno mnenje o socialni službi. Določeni otroci so zadovoljni z redkimi obiski socialne službe, »Ne pogovarjamo se veliko, tukaj so enih deset minut in potem gredo. Meni je tako v redu.« (A22). Prav tako si želijo še manj obiska, »Jaz si želim, da še to malo kar pridejo iz centra,

da ne bi prišli« (A24), ker socialno službo doživljajo kot nadzornika, »Center jaz doživljam, kot da je neki nadzornik, a ne soustvarjalec.« (A27), kar povzroča stres in strah pri otrocih, »Ne želim si njihovega obiska, ker me njihov obisk vedno sekira« (A25), »Katerikoli obisk iz centra za socialno delo v meni vzbuja strah.« (A26). Po drugi strani pa določeni otroci želijo, da bi bil obisk socialne službe manj formalen, kar vidimo iz izjave C30: »Želela bi, da bi bil obisk strokovnih delavcev manj uraden.« Nekateri otroci si želijo večkratnih obiskov s strani socialne službe, kar vidimo iz izjave D51: »Želela bi, da bi prišli večkrat, prav tako da bi tudi psihologinja iz doma prišla kdaj na obisk, da bi se pogovarjali o življenju v rejniški družini.« Otrok živi v rejniški družini, je del rejniške družine. Sogovorniki omenjajo željo po večjem upoštevanju s strani rejniške družine. To vidimo iz izjav: »Bi si pa želel, da se malo več upošteva moje mnenje glede določanja ure, kdaj moram priti zvečer domov.« (A29) in »V rejniški družini se upošteva moje mnenje, sicer bi si želel, da bi se ga upoštevalo malo bolj.« (B32). Sogovornica je omenila tudi željo, da bi družina manj skrbela za otroka: »Vedno so skrbeli, da nam bo v redu in spraševali, če kaj potrebujemo. Lepo so skrbeli za naju, ampak meni je bilo to malo preveč.« (D26), »Kar je zelo lepo, ampak meni ni bilo prijetno, da mi daje ljubčke oseba, ki je niti ne poznam dobro. Ni mi bilo všeč biti deležna preveč pozornosti s strani rejniške družini. Pusti me dihat.« (D32), »Rejnica je mislila, da je sedaj ona zadolžena za moje življenje in ga je tudi oblikovala. V šolo je hodila zelo pogosto, v nameri da bi se čim boljše vklopila in imela čim manj težav, ter bila čim bolj uspešna. Vedno je spraševala, ali imam nalogo in sem ji morala pokazati, kako sem naredila nalogo. To mi ni bilo všeč.« (D36). Vidimo, da je ta želja odvisna tudi od starosti otroka. Mlajšega otroka pozornost in ljubezen ne bi toliko motila. Pomoč oziroma podpora, ki jo omenjajo otroci, je predvsem pogovor - pogovor s strokovnim delavcem, ki bi jim stal ob strani: »Želim, da bi se malo bolj potrudili pridobiti informacije od mene, kako se počutim, kaj mi je všeč in kaj mi ni všeč« (B29), »Lahko vedno pokličem strokovno delavko iz zavoda. Kadar koli mi je težko, se pogovorim z njo in mi pomaga razumeti in razrešiti določeno situacijo. Tako da mislim, da je pomembno, da imamo neko osebo, ki razume našo situacijo in nam je ob strani.« (B36). Prav tako bi bila dobrodošla tudi nevtralna oseba za pogovor, kar vidimo iz izjav, »Rad bi pa imel eno osebo, katera ne bi bila strokovni delavec, kateri bi lahko povedal vse, kar me teži, brez da bi se bal, da bi ta oseba kaj naredila in da bi se moje življenje spet spremenilo« (A32), »Želim si nekoga, ki ne sodi v center za socialno delo, s katerim bi se lahko pogovarjal in mu povedal, kaj me moti, ne da bi se bal posledic.« (A33), »Rad bi imel neko nevtralno osebo za pogovor.« (A34). Oseba, ki vodi pogovor z otrokom, mora

otroku zagotoviti zaupen in varen odnos: »Želela bi, da bi imela s strokovnimi delavci zaupen odnos, da bi lahko kdaj povedala, kaj me moti v rejniški družini, ne da bi se bala, da me bodo zaradi tega mogoče premestili drugam.« (C32). Otroci bi si želeli tudi enotnega strokovnega delavca, tj. da je ena oseba dalj časa zadolžena za njihov primer. O tem govori naslednja izjava C31: »Želela bi, da je vedno ista oseba, in ne da vsako leto pride nekdo drug, me vpraša, če želim biti še v rejniški družini, zapiše moj odgovor in gre nazaj v pisarno. Želela bi, da moj primer vodi ena oseba in da bi imel z njo bolj čustven odnos, ne pa da vse temelji na papirju.« Pomembno je, da se pogovor vodi tako z otrokom kot z rejniško družino: »Mogoče bi bilo dobro, da bi se strokovnjak pomenil skupaj z mano in rejnico, ter poskušal rejnici povedati, naj določena družinska pravila spremeni.« (D41), »Mogoče bi bilo dobro, da bi me kdo kaj vprašal, da bi povedala, da se nisem dobro ujela z rejnico. Mogoče bi nama dali kak nasvet, kako bi prej popravili najin odnos« (D45). Pomembno je rejniško družino seznaniti s prejšnjem okoljem, »Moje mnenje je, da bi bilo dobro, da bi rejniški družini predstavili zavodska pravila, preden smo mi prišli.« (D42) in pomagati družini, da postopoma uvede svoja pravila, »Pa da bi na začetku družina delovala po zavodskih pravilih in postopoma uvajala svoja pravila.« (D43). Prav tako je za otroka izredno pomembno prijateljstvo: »Z njimi se pogovarjam, dobim izkušnjo, kako je pri njih v družini, kar mi veliko pomaga. Saj na ta način lahko malo lažje sprejmem določena družinska pravila. Ker iz pogovora vidim, da ima vsaka družina pravila.« (B38). Mnenje majhnega otroka ni bilo upoštevano, kar nam govori izjava, »Prej se me ni nikoli nič vprašalo.« (C28). Večji kot je otrok, bolj se njegovo mnenje upošteva: »Sedaj ko sem starejša, se upošteva moje mnenje« (C27), »Sedaj me pa strokovni delavci vedno vprašajo, kaj si jaz želim, in upoštevajo to moje mnenje.« (C29). Kljub temu da so obiski socialne službe redki, se mnenje otroka sliši in upošteva; sogovorniki omenjajo, da se njihovo mnenje ne razlikuje veliko od tistega, kar odloči socialna služba: »Rekel bi, da se kar upošteva. Ne razlikuje se veliko od tega, kar si jaz želim. Pač strokovni delavci me vprašajo, če želim biti še vedno tukaj, povem da ja in potem se odločba za rejništvo podaljša še za eno leto« (A28). Sogovorniki omenjajo tudi željo po večji finančni podpori: »Rad bi, da bi bila rejnina malo višja.« (A31), »Mislim pa, da bi bilo življenje v rejniški družini veliko lažje, če bi s strani države imel malo večjo finančno podporo.« (B39).

Vsak posameznik na temelju svoje lastne izkušnje definira rejništvo. Nekateri otroci definirajo rejništvo kot nadomestno družino: »Za mene je rejniška družina nadomestna družina.« (A35). Nekateri kot svojo družino, svoj dom, o čemer govorijo naslednje izjave:

»Po krvi ni moja družina in jaz se tega zavedam, ampak če me kdo vpraša, katera je moja družina, povem, da je rejniška družina moja družina« (A36), »Moj dom je tukaj, in ne tam, kjer živijo moji biološki starši« (A37), »Od malega sem tukaj in za mene je to moj dom. Rejniška družina je za mene moja družina.« (C34). Kako bo določeni otrok definiral rejništvo, je odvisno od njegove izkušnje in starosti, ko je prišel živeti k rejniški družini. Izjavi: »Za mene je rejništvo kot ustanova, v kateri odraščam« (B40) in »To ni moja družina in nikoli ne bo. Je pa družina, v kateri živim in bom tukaj živel, dokler se ne bom zaposlil in lahko sam živel naprej. Rejniška družina je za mene prostor, kje živim, dokler se ne osamosvojim« (B41) definirata rejniško družino kot »ustanovo« oz. »družino, v kateri živi, dokler se ne osamosvoji«. Sogovornica izpostavlja dejstvo, da je starost otroka pomembna, mlajši otrok se boljše prilagodi rejniški družini, »Rejništvo je zelo dobro za otroke, ki so stari okrog deset let, oni se še lažje prilagodijo novi situaciji in sprejmejo nova, drugačna pravila. So pa že toliko stari, da jih bo težko kdo posvojil.« (D56).

Otroci omenjajo, da čutijo razliko od svojih vrstnikov, »Jaz se razlikujem od svojim vrstnikov« (A38), »Imam čisto drugačno življenje.« (A39). Otroci, ki živijo v rejniških družinah, živijo bolj stresno življenje, »Bi rekel, da je moje življenje malo bolj stresno.« (A40), »Moji vrstniki imajo varno prihodnost, jaz pa ne vem, kaj bo z menoj.« (C40). »Večkrat se vprašam, kaj bo, ko bom stara 18 let. Oni se tega verjetno nikoli ne vprašajo.« (C39). V primerjavi z vrstniki omenjajo, da so bolj zreli in samostojni, o čemer govorijo naslednje izjave: »Prav tako bi rekel, da sem malo bolj zrel in neodvisen v primerjavi z mojimi vrstniki« (A42), »Menim, da sem manj odvisen od družine, kot so moji vrstniki« (B43), »V pogovoru z vrstniki velikokrat slišim, da bodo vprašali mamo za nasvet. Jaz tega ne potrebujem, jaz se sama odločim. Ne spomnim se, da bi kdaj vprašala koga od odraslih za nasvet. Sama urejam svoje življenje.« (D60), »Mislim, da jaz bolj odraslo razmišljam kot moji vrstniki in sem bolj samostojna.« (D59), »Bi rekel, da jaz več razmišljam o prihodnosti in več delam na tem, da se čim prej popolnoma osamosvojim.« (B42). Omenjajo tudi občutek ljubosumja do vrstnikov, o čemer nam govorijo naslednje izjave: »Sem pa velikokrat ljubosumen na svoje vrstnike, da imajo urejeno družinsko življenje.« (A42), »Bi si pa kdaj želel, da bi imel svojo družino in ne nadomestno.« (B44), »Prav tako čutim ljubosumje do svojih prijateljic, da živijo v svoji družini.« (C41).

4.1.4. Prihodnost

Socialna služba ne razmišlja o otrokovi prihodnosti. Prav tako na sprašuje po mnenju otroka, kako naj bi se prihodnost načrtovala. To vidimo iz naslednjih izjav sogovornikov oz. sogovornic: »Nikoli se z nobenim ne pogovarjam, da bi se rejništvo zaključilo. Tudi iz centra nikoli nihče ne omeni te teme.« (A45), »Se ne oblikuje načrt, kako in kdaj naj bi se zaključilo rejništvo. Do sedaj se je vsako leto rejništvo samo podaljšalo še za eno leto naprej. Nikoli ni bilo pogovora o tem, da bi se rejništvo zaključilo.« (B46), »Center me ne sprašuje za tako daleč naprej. Enkrat na leto me vpraša, če želim kako spremembo« (C49) in »Socialna služba pa ne sprašuje o tem, kako in kdaj naj bi se rejništvo zaključilo. Enkrat na leto se odločba o rejništvu podaljša, in to je to.« (D65). Rejniška družina se z otrokom več pogovarja o načrtovanju prihodnosti, o čemer nam govorita naslednji izjavi: »Pogovarjam se z rejnico glede tega in ona se strinja, da bom do konca šolanja pri njej.« (C48), »Vsi se strinjajo in bi rekla, da je s strani družine moje mnenje slišano in upoštevano.« (D64). Otroci iz moje raziskave načrtujejo skupaj z družino prihodnost, imajo načrt ostati v rejniški družini do konca šole, potem se pa osamosvojiti: »Pri meni je zadeva taka, da bom pri tej rejniški družini, dokler se bom šolal, razen če pride kaj vmes, kar srčno upam, da ne bo.« (A46), »Jaz razmišljam, da bom zaključil življenje v rejniški družini, ko zaključim srednjo šolo in se zaposlim.« (B47), »Ne razmišljam o zaključku rejništva. Vem, da mama nima pogojev, da bi živela pri njej. Rekla bi, da bom do konca šolanja živela v rejniški družini.« (C47), »Z rejniško družino smo dogovorjeni, da bom jaz tukaj, dokler ne zaključim srednje šole.« (D62). To ne pomeni, da imajo vsi otroci, ki živijo v rejniški družini, takšen načrt. Tudi sicer ima vsak otrok svoje želje glede svoje prihodnosti, tako bi nekdo šel rad študirat, »Zelo rada berem. Rada se učim in sem uspešna v šoli. Razmišljam, da bi šla tudi študirat, k čemur me spodbujajo tudi učitelji. Razmišljam, da bi šla študirat ali socialno delo, psihologijo, sociologijo ali nekaj v tej smeri. Ker želim delati z ljudmi, želim nekemu pomagati.« (D61), drugi pa bi si rad ustvaril družino, »Bolj si želim ustvariti družino kot biti poslovno uspešna. Vem, da bom dobra mamica, kljub temu da se moji mamici ni izšlo.« (C43). Vsi pa si želijo čim hitrejšo osamosvojitvev, o čemer govorijo naslednje izjave: »Jaz bom zaključil osnovno šolo, potem bom vpisal neko srednjo šolo in se zaposlil.« (A43), »Ne bom šel študirat. Imam zelo dobre ocene, in bi rekel, da bi bil sposoben kaj doštudirati, ampak se želim čim prej osamosvojiti.« (A44), »Še par let bom tukaj v rejniški družini, da bom zaključil šolanje. Študirat ne bom šel. Po srednji šoli se bom zaposlil in odšel na svoje.« (B45), »Se pa želim čim prej osamosvojiti.«

(C44). Izjavi A47, »Je pa pomembno, da se sliši otroka in da se upošteva njegovo mnenje za oblikovanje kakršnekoli spremembe.« in B48, »Se pa strinjam, da bi bilo dobro, da se s strokovnimi delavci pogovarjamo tudi v tej smeri, tj. o malo daljši prihodnosti. In je pomembno, da se pri tem upošteva mnenje otroka.« nama govorita, da je glas otroka pomemben.

4.2. Biološki otrok rejniške družine

4.2.1. Pred prihodom otroka

Pred prihodom otroka v rejniško družino je pomembno, da se starši pogovorijo o izvajanju rejniške družine tudi s svojimi otroki: »Starša sta se pogovarjala z menoj o rejništvu.« (E1), »Ko so se starši odločili, da bodo postali rejniška družina, so nas, otroke poklicali in vprašali, kakšna se nam zdi zamisel, da bi postali rejniška družina.« (F1), »Ko so se moji starši odločili, da bomo postali rejniška družina, so vprašali mene za mnenje.« (H1). Iz prejšnjih izjav je vidno, da starši svoje otroke vprašajo po mnenju glede izvajanja rejniške dejavnosti. Določeni otroci se strinjajo z rejništvom, kar vidimo iz naslednjih izjav, »Zamisel se mi je zdela zanimiva, ker smo mi že starejši, srednja šola in faks. Moje mnenje je, da je to pametna odločitev, otroci »dvignejo« hišo.« (F2), »Vprašali so me, če se strinjam, na kar sem povedala, da ja.« (H5). Nekateri pa se ne strinjajo z idejo izvajanja rejništva, »Ampak jaz se nisem strinjal s tem.« (E2), »Kakor sem bil proti odločitvi, da moja družina postane rejniška družina, tako sem bil tudi proti, da pride otrok.« (E10), »Ko so se moji starši odločili, da postanemo rejniška družina, mi ni bilo všeč.« (G1). V primeru da se otrok ne strinja z izvajanjem rejniške dejavnosti, starša s pogovorom poskušata spremeniti otrokovo mnenje, »Preden je otrok prišel, sta mi starša govorila o njemu in me spraševala, kaj si jaz mislim. Jaz sem bil še vedno proti, starša sta pa zelo želela spremeniti moje mnenje. Je bilo kar veliko pogovora.« (E9), »Pač, vprašalo se je, kaj jaz mislim, ampak ker se je moje mnenje razlikovalo od večine, so me prepričevali, naj se premislim« (G15). Izjavi, »S pogovorom so želeli spremeniti moje mnenje. Uspeli so me prepričati, da odobrim prihod otroka.« (E12) in »Na začetku nisem bil navdušen nad to idejo, ampak starši so me kar nekaj časa prepričevali, tako da sem na koncu pristal na idejo.« (G4), govorita, kako sta starša s pogovorom spremenila mnenje svojih otrok. Starša sta pozorna na otrokova čustva, o čemer nam govorijo naslednje izjave, »Starša sta se pogovorila z

mano o rejništvu, prav tako sta se pogovorila tudi o otroku, ki namerava priti v našo družino. Zelo sta bila pozorna na moje mnenje in moja čustva.« (H6), »S starši sem se veliko pogovarjala o otroku in vedno so preverjali, če se strinjam s prihodom otroka.« (H15). Pred prihodom otroka socialna služba opravi kratek pogovor z otrokom rejniške družine, da bi pridobila otrokovo mnenje. »Zaposleni na centru za socialno delo so naredili razgovor z vsemi otroki in nas vprašali za mnenje.« (F4), »Zaposleni na centru za socialno delo so prišli na obisk in me vprašali, če se strinjam, povedal sem, da se, in to je bilo to.« (G5), »Iz centra se spomnim, da so enkrat prišli in me vprašali, če se strinjam, da pride en tuj otrok k nam, na kar sem odgovorila ja in je bilo konec pogovora.« (H8). Pomembno je, da socialna služba ugotovi, kakšno je mnenje otroka, še preden se rejniška dejavnost začne izvajati. O tem nam tudi govori izjava H43, »Pomembno je, da center ugotovi, ali se otrok strinja z rejništvom.«. Tudi izjave »Da, mislim, da je mnenje biološkega otroka zelo pomembno. Pomembno je slišati otroka, preden se rejništvo začne izvajati in je pomembno to tudi upoštevati.« (E30), »Mnenje biološkega otroka je pomembno, ker je tudi on del celote in na nek način vpliva na otroka, ki pride v rejniško družino.« (F26) in »Je potrebno. Posebej je potrebno na začetku, ker je pomembno, da se otrok strinja z rejništvom in prihodom otroka.« (H42) govorijo, kako je pomembno, da se sliši in upošteva glas otroka, preden se rejništvo začne izvajati. Otroek se sooča z različnimi čustvi - od veselja do straha. Čustva so med seboj prepletena, kar vidimo iz izjav G26, »Istočasno sem bil vesel in zaskrbljen. Veselil sem se, da bomo dobili novega družinskega člana in da bomo otroku pomagali. Z druge strani so me pa skrbele spremembe, ki se bodo zgodile v naši družini s prihodom otroka.« in G10 »Po eni strani sem se veselil njegovega prihoda, po drugi strani sem se pa spraševal, kaj bo otrok s svojim prihodom prinesel v našo družino.«. Izjave »Mi, otroci smo pa z veliko željo pričakovali prvega otroka.« (G8), »Vedno smo se pogovarjali o otroku. Vsi smo ga željno pričakovali.« (H10), »Bila sem zelo vesela in sem nestrpnost pričakovala otroka.« (H23) govore, kako se otroci veselijo prihoda otroka. Je pa prisoten tudi občutek strahu, posebej strahu pred spremembo, »Sicer sem jaz pričakoval otroka malo z rezervo. Nisem vedel, kaj se bo v družini vse spremenilo s prihodom otroka.« (G9), »Ali se bo moja družina spremenila ali se bodo odnosi v družini spremenili. Tega nisem želel.« (G11). Prihod otroka v družino vpliva na vse člane družine, zato je pomembno, da imajo vsi člani družine pomoč in podporo. Sogovorniki omenjajo, da bi bila dobrodošla pomoč oz. podpora s strani socialne službe. Dobrodošel bi bil pogovor s strokovnjakom, ki bi jim razložil, kaj rejništvo pomeni in kaj lahko pričakujem. O tem govorijo naslednje izjave sogovornikov: »Mogoče bi bilo dobro, da bi mi kak strokovnjak povedal na kratko,

kaj se bo zgodilo z našo družino, ko pride otrok. Da bi dobil nekaj informacij, kako bo, ko bo otrok prišel in ko bo živel tukaj.« (G24), »Če pa ne bi bilo možnosti pogovoriti se z otrokom, ki je doživel podobno izkušnjo, bi bilo mogoče dobro, da bi mi socialni delavec ali psiholog povedal, kaj lahko pričakujem ob prihodu otroka« (H22). Iz prejšnje izjave lahko razberemo, da sogovorniki omenjajo, da bi bilo dobro, da bi imeli možnost pogovoriti se z otrokom, ki je podobno izkušnjo že doživel, in da bi lažje sprejeli vse spremembe, ki nastopijo ob prihodu otroka, kar vidimo v naslednji izjavi, »Mogoče bi potem bila v malo manjšem šoku in ne bi bila razočarana ob prihodu otroka. Vedela bi, da bo otrok na nek način reagiral na spremembo in da ne bo vse tako, kakor sem si jaz zamislila« (H21).

4.2.2. Ob prihodu otroka

Ko se uredi vsa potrebna dokumentacija, nastopi čas, ko socialna služba pripelje otroka k rejniški družini. V družini pride do velikih sprememb, kar oblikuje določena čustva pri bioloških otrocih rejniške družine. Katera čustva bo otrok doživel, je odvisno od njega samega in otroka, ki prihaja. Sogovorniki so omenjali, da so čutili ljubosumje ob samem prihodu otroka. »Ko je otrok prišel, je bila vsa pozornost mojih staršev na njemu. Jaz nisem bil več pomemben. Vedno je bil otrok tisti, kateremu sem moral vse popuščati, ker je on otrok brez staršev.« (E14), »In ko je otrok prišel, se je vse vrtelo okrog njega. On je bil tisti glavni v naši družini in smo se vsi morali prilagajati njemu. To mi tudi ni bilo všeč.« (G18), »Ni bilo tako, kakor sem si jaz zamišljala. Starša sta se veliko ukvarjala z njim in sem se počutila tudi malo zapostavljeno.« (H25). Soočajo se tudi z občutkom nepravilnosti in nepomembnosti, o čemer govorita naslednji izjavi, »Če je kdaj prišlo do takega prepira, sem bil vedno jaz kriv, ne glede na to, ali sem dejansko bil kriv ali ne.« (E15), »Vsi so se vrteli okrog otroka, on je bil tisti pomemben, jaz sem pa stal ob strani.« (E16). Prisotno je tudi razočaranje. Biološki otrok pričakuje otroka in si ustvari določeno sliko, kako bo, ko bo otrok prišel. Ko pa otrok pride, ni vse tako, kakor si je on zamišljal ter nastopi razočaranje nad otrokom: »Pričakovala sem, da se bom lahko igrala z otrokom, a otrok je bil ves prestrašen in ni hotel priti k meni.« (H17), »Ko je prišel, sem bila razočarana, saj otrok ni hotel priti k meni in je močno jokal.« (G24). Na vprašanje, kakšno pomoč in podporo bi potrebovali ob samem prihodu otroka, sem dobila različne odgovore. Nekateri otroci pomoči ne potrebujejo, ker jim je bila družina v dovolj veliko pomoč:

»Nisem potreboval nobene pomoči in podpore, ker smo se vsi v družini strinjali z odločitvijo, da postanemo rejniška družina.« (F13), »Nobene pomoči nisem potreboval.« (G20), »Veliko mi je pomenilo, da sem se lahko pogovorila z mamo.« (H19). Drugi pa omenjajo, da bi prav prišel pogovor z otrokom, ki je podobno izkušnjo že doživel: »Ne vem, kakšno pomoč bi potreboval, mogoče kak pogovor s kom, ki je doživel podobno kot jaz, da bi mi povedal, kako se je on soočal s spremembo.« (E17), »Ampak mislim, da bi mi prav prišla kakšna informacija od nekoga, ki je že imel podobno izkušnjo. Na primer da bi mi biološki otrok povedal, kako je bilo, ko je otrok prišel.« (H20) in pogovor s strokovnim delavcem »Mogoče bi mi bil tudi v pomoč pogovor s strokovnim delavcem iz centra.« (E18).

4.2.3. Življenje v rejniški družini

Iz izjav: »Center za socialno delo z menoj sploh nič ne komunicira. Ne spomnim se, da bi me kdaj vprašali, kako se jaz počutim, ali kaj si jaz želim, če me kaj moti.« (E23), »Ko center za socialno delo izvaja svoje obiske, ima razgovore o otroku. Te razgovore vodi predvsem z mojim starši, tako da se sliši in upošteva njihovo mnenje.« (F16), »Center za socialno delo me ne vključuje v proces rejništva in zato sem jim zelo hvaležen« (G28) vidimo, da v obdobju, ko otrok že nekaj časa živi v rejniški družini, socialna služba ne komunicira z biološkim otrokom rejniške družine. Otroci so zadovoljni s takim delom socialne službe, saj si ne želijo obsežnih pogovorov s strokovnimi delavci, o čemer govori naslednji izjavi, »Tudi si ne želim, da bi me center kaj spraševal« (F21), »Priznam, da mi je všeč, da se center ne ukvarja z menoj.« (H30). Tesnejši stik s strokovnimi delavci bi ustvaril breme pri biološkemu otroku. Otroci čuti strah in skrb, kaj sme in česa ne sme povedati, kar lahko razberemo iz naslednjih izjav sogovornikov: »Mislim, da bi mi to bilo v breme, kot neka obveznost, ki jo moram opraviti« (F22), »Nerad se pogovarjam, pomagam doma, kolikor morem. Ne želim pa sodelovati s centrom. Ker sodelovanje s centrom je strokovno sodelovanje in bi čutil pritisk, obveznost.« (G29), »Pogovor z družino je le neformalen, pogovor s centrom je pa formalnem in sproža bolj zaskrbljujoča čustva. Všeč mi je, da se mi ni potrebno obremenjevati s sodelovanjem z zaposlenimi na centru za socialno delo« (G30), »Center pride enkrat na leto in je za mene popolni tujec. Če bi se morala pogovarjati z njim, bi čutila velik pritisk in stres. Strah, da ne povem kaj narobe.« (H31). Zelo pomembno je, da se otrok lahko pogovori s starši ter da

oni slišijo in upoštevajo mnenje otroka. »Prav tako mislim, da je potrebno skozi celotni proces rejništva vključevati tudi mnenje biološkega otroka, zato ker on živi z otrokom in lahko tudi njegovo mnenje vpliva na oblikovanje čim boljše rešitve za otroka v rejništvu.« (E31), »Saj se tudi on ukvarja z otrokom, živi z njim in ga pozna. Tako da lahko njegovo mnenje prispeva k čim boljšemu načrtovanju otrokove življenjske poti.« (F27), »Je. Zato ker je tudi on član družine.« (G35), »Prav tako sem mnenja, da se ne sme pozabiti na biološkega otroka, tudi ko rejništvo že poteka. Saj se tudi on sooča z različnimi ovirami in je potrebno slišati tudi njega in mu pomagati z nasveti, da bi rejništvo bilo čim boljše.« (H44). Upoštevanje biološkega otroka prispeva k oblikovanju bolj uspešnega rejništva. Sogovorniki omenjajo, da je pomembneje, da je otrok slišan s strani svojih staršev, ne pa da se enkrat letno opravi pogovor s strokovnimi delavci, »Mnenja sem, da je pomembno, da rejniška družina upošteva mnenje otroka, tj. da starši slišijo in upoštevajo svojega lastnega otroka, ne pa da je otrok enkrat na leto na razgovoru pri strokovnih delavcih.« (F28), »Ampak mislim, da ni potreben pogovor s strokovnimi delavci. Pomembno je, da se mnenje otrok upošteva v družini. Da starši slišijo in upoštevajo mnenje svojega biološkega otroka.« (G36). Izjave: »Jaz svoje mnenje povem v družini in ga družina sprejme« (F17), »V družini se moje mnenje zelo upošteva, ko povem kaj iz pedagoške smeri. Saj se šolam v tej smeri ter me mama velikokrat prosi za kak nasvet, kako ravnati v šoli.« (G27), »Družina se vedno pogovarja z menoj in me vedno sprašuje za mnenje. Moje mnenje se tudi upošteva.« (H17), govorijo, kako rejniška družina sliši in upošteva mnenje bioloških otrok. Na vprašanje, kakšno pomoč bi potrebovali v času, dokler otrok živi v rejniški družini, nekateri sogovorniki omenjajo, da pomoči ne potrebujejo, »Jaz osebno pomoči ne potrebujem. Otroci so postali del naše družine in mislim, da kar dobro delujemo kot ena velika družina.« (F23), »Jaz osebno sedaj ne potrebujem nobene pomoči.« (G31). Zaupen pogovor s starši je v veliko pomoč, »Veliko mi pomaga, da se lahko z mamom o vsem pogovorim.« (H32). Drugi pa svetujejo pogovor z otrokom, ki ima podobno izkušnjo, da bi si lahko izmenjali izkušnje in na ta način pomagali drug drugemu. O tem govorijo naslednje izjave: »Menim, da bi bilo v veliko pomoč, da bi se organizirali sestanki, na katerih bi se dobivali biološki otroci rejniških družin, da bi si med seboj podali različne informacije.« (E26), »Na ta način bi lahko otrok povedal, kaj ga teži, drugemu otroku, ki živi v podobni družinski situaciji. Mogoče se je nekdo že srečal s podobnim problemom in ga je pozitivno rešil. Povedal bi, kaj je naredil v določeni situaciji in bi pomagal otroku, ki je sedaj v tej situaciji.« (E27), »Pogovor z vrstniki, ki imajo enako družinsko situacijo ko jaz, bi mi veliko bolj pomagal kot pogovor s strokovnim delavcem s centra za socialno

delo.« (E28), »Rada bi pa, da bi se lahko pogovorila z otrokom, ki živi podobno življenje kot jaz« (H33)

4.2.4. Prihodnost

O prihodnosti se rejniška družina med seboj pogovarja, kar vidimo iz izjav G32. »Govorimo tudi o tem, kaj in kako bo z otrokom, ko bo zapustil našo družino«, H37 »Pač s starši se pogovarjamo, kaj bi bilo najboljšo za otroka, in se mene tudi vpraša za nasvet.« in F24 »V družini se pogovarjamo in vsak pove, kaj misli, da je dobro za otroka. Družina me sliši in me upošteva«. Vidimo, da rejniška družina sliši in upošteva otroka, ampak socialna služba odloča, kaj bo z otrokom v prihodnosti, ne da bi biološkega otroka kaj vprašala: »Ampak o tem, kako bo otrok zaključil rejništvo, odloča center, brez da bi mene kaj vprašali« (G33), s čimer je otrok tudi zadovoljen: »Tudi mi je všeč, da me nič ne vprašajo, ker se odloča o otrokovem življenju. To je kar velika odgovornost in naj odločijo o tem tisti, ki so za to šolani in usposobljeni.« (G34), ker ne želi biti odgovoren za življenje otroka.

4.3. Izkušnja, kako je bilo živeti v sistemu rejništva

Imela sem priložnost osebno opraviti pogovor z gospodom Avguštinčičem, čigar knjigo povzemam oz. citiram v poglavju Glas otroka. Ker sogovornik ne sodi v vzorec raziskovanja, sem se odločila analizo intervjuja napisati v posebnem poglavju.

Sogovornik omenja, da je izredno pomembno, da strokovni delavci vzpostavijo zaupni odnos z otrokom in se pogovorijo z njim, še preden se rejniška dejavnost začne izvajati. O tem govorita naslednji izjavi: »Osebno menim, da se mora center za socialno delo pogovoriti z otrokom, še preden se govori s skrbniki.« (I14), »Mora vzpostaviti zaupanje.« (I15). Omenja, da je v obdobju, dokler je živel v rejniški družini, socialna služba bila za njega neznanka: »Meni je bila socialna služba neznanka.« (I13). Socialna služba ne vključuje otroka v proces rejništva: »Vem, da je socialna služba prišla k tej drugi družini, na vrtu so sedeli, poročilo napisali. Mene so videli od daleč.« (I12), in ne sprašuje po mnenju otroka, »Ne spomnim se, da bi kdo iz centra me kar koli spraševal in da bi skupaj oblikovali zaključek rejništva.« (I42). Omenja, da mogoče rejniška družina sporoča

socialni službi, kako je otrok: »Lahko da je družina poročala, kako je z menoj, šolanje.« (I4) Sogovornik svetuje, da je v procesu rejništva treba biti pozoren na otrokova čustva: »Jaz osebno mislim, da treba raziskati čustveno polje otroka.« (I31), »Potrebno je ugotoviti, kako otrok čustveno doživlja okolje, v katerem je in da bi mu bila tu socialna služba v oporo.« (I32). Prav tako mora biti vzpostavljen varen odnos med otrokom in strokovnim delavcem: »Otrok se mora počuti varnega v dialogu. Da ne bo za to, karkoli bo povedal, na kakršen koli način »kaznovan««. (I16). Pomembno je pogovoriti se z vsemi člani rejniške družine, posebej z otrokom, rejnico oziroma rejnikom in po tem z vsemi skupaj, kar tudi vidimo v izjavi I20: »Pomembno je pogovoriti se z otrokom, po tem s skrbniki in nato vsi skupaj.« Prihod socialne službe ne sme biti samo formalnost, »Prihod ne sme biti namena kot: enkrat na leto bomo prišli, da napišemo sporočilo.« (I23). V pogovoru z otrokom je pomembno, da strokovni delavec pridobi avtentično mnenje otroka: »Jaz mislim, da je zelo pomembno pridobiti avtentično informacijo od otroka.« (I21). Da bi dobili avtentično mnenje otroka, sogovornik predlaga pisanje dnevnika: »Lahko otrok tudi piše svoj dnevnik, doživljanja sebe, doživljanje sebe v odnosu do drugih, kako drugi zrejo v njega, ker je le drugi med vrstniki z neko drugo vsebino življenjske poti. Da on to piše, je sijajno gradivo za socialno službo.« (I28), »Tudi da otrok napiše po tistem, ko je socialna služba bila pri njemu, kako jo je doživel kot osebo, ali se jo je bal« (I29). S pisanjem dnevnika bi otrok zapisoval vse pomembne dogodke v svojem življenju, čustva, razmišljanja, želje, kar bi lahko pomembno pomagalo strokovnemu delavcu pri oblikovanju čim boljše življenjske poti otroka. Prav tako svetuje tudi večkratne obiske s strani socialne službe, o čemer govori naslednji izjavi: »Ni napačno, če se pogovori večkrat na leto z otrokom.« (I22), »Večkratno moderno permanentno spremljanje otrokovega razvoja skozi pogovore.« (I24). Omenja tudi nenapovedane obiske socialne službe, ki naj bi bili nujno potrebni, saj z njimi lahko vidimo dejansko stanje rejniške družine. Ker če se obisk napove, se situacija lahko vnaprej pripravi. To lahko razberemo iz izjav: »Pomembno je tudi na pogovor priti nenapovedano, da ga srečamo v neki življenjski situaciji, ko pridemo.« (I25), »Ker če napovemo, se bo situacija naredila.« (I26), »Ker idealnih vzorcev družin z otroki, kaj šele z družin z drugimi otroci, ni. Zremo v realnost in v konkretne odnose, da bi pridobili informacije.« (I27). Ko se rejništvo zaključi, je dobro, da se vsi udeleženi sestanejo in opravijo pogovor, v katerem se naredi refleksija celotnega rejniškega procesa: »Na koncu bi se morali vsi udeleženci v rejništvu srečati in spregovoriti o rezultatih, težavah in ovirah pri tem procesu, kot izkušnja za naprej.« (I43), »Sijajno bi bilo na koncu se pogovarjati, pa da otrok tudi lahko pove, tole pa tole, pa tole,

pa tole bi svetoval socialni službi. To mi je manjkalo, tu sem vas pogrešal.« (I44). Na ta način bi se izvedelo, kaj je v procesu manjkalo, kaj bi bilo dobro spremeniti in na ta način izboljšati sistem rejništva. Sogovornik definira rejništvo kot dobro rešitev za otroke, ki se znajdejo v situaciji, ko določen čas zaradi različnih vzrokov ne morejo živeti pri matični družini, o čemer nam govori naslednja izjava: »Če je rejništvo oblika družbena angažiranja za reševanje otrok v specifičnih razmerah, ko zgubijo starše, ko je nasilje v družini, ko so vsi odklonski pojavi v družini, je rejništvo zdrava oblika in dokazuje družbeni čut za posameznika, da skupnosti kot celoti in njenim institucijam ni vseeno, kaj in kako se dogaja s posameznikom« (I45). Je pa potrebno vedno raziskovati in dograjevati rejništvo: »Dograjevati ga je treba, pa veliko se je treba pogovarjat.« (I47), »Rejništvo je pot, ki nikdar ni končana, neprestano bo treba nekaj raziskovat, proučevati.« (I49).

5. RAZPRAVA IN SKLEPI

Rejništvo je namenjeno otrokom, ki zaradi različnih okoliščin ne morejo določen čas živeti pri svoji družini. Ti otroci niso enaki, so med seboj različni, imajo različno preteklost, različno družinsko situacijo in različno so stari. Starejši otroci so pogosteje vključeni v celoten proces rejništva kot mlajši otroci. Zelo je pomembno, da je rejništvo dobro načrtovano in dobro izpeljano, ker vpliva na otrokovo življenje. Tomec in Hudobivnik (2012: 71–72) omenjata, da moramo otroku razložiti rejništvo. Kako oz. na kakšen način mu to povedati, je odvisno od starosti otroka. Otroku je potrebno dati čas, da razume novo situacijo in svoj novi položaj. Nasvet, ki naj bi vodil k čim boljšem rejništvu, je, da otrok spozna rejniško družino, še preden se rejniška dejavnost začne izvajati. Potrebno je postopoma prekiniti odnos s prejšnjim okoljem, kjer je otrok živel in se počasi prilagoditi novemu. Za to sta potrebna čas in strpnost. Otrok mora biti seznanjen z načrtom, kaj se bo z njegovim življenjem zgodilo, tj. socialna služba mora biti konstantno v stiku z otrokom in skupaj z njim načrtovati prihodnost. O tem tudi govorita Tomec in Hudobivnik (2012: 71–72), ki omenjata, da je pomembno, da damo otroku možnost, da vpraša karkoli ga zanima in mu odgovorimo na vprašanje na način, ki je primeren starosti otroka. Dobrodošlo je tudi, da se otrok, preden pride v rejniško družino, pogovori z otrokom, ki ima izkušnjo življenja v rejniški družini in mu lahko pove, s čim vsem se bo lahko soočal in mu da kak nasvet, kako se čim hitreje prilagoditi novemu okolju.

Ob prihodu v rejniško družino se otrok sooča z različnimi čustvi, od veselja do žalosti. Ob samem prihodu v rejniško družino se otroci soočajo s strahom, strahom pred spremembo, strahom pred novim, pred prihodnostjo. Prisoten je tudi občutek veselja in sreče. Soočajo se tudi s šokom in razočaranjem ob spoznanju, da se ne bodo vrnil nazaj, v prejšnje okolje. Prav tako je lahko prisoten tudi odpor do rejniške družine ter želja po vrnitvi v prejšnje okolje. Čačinovič Vogrinčič (2006: 105) navaja, da se otrok ob namestitvi v rejniško družino sooča s trpljenjem, negotovostjo, nemočjo in bolečino. Prav tako omenja tudi strah pred neznanim: otroci ne vedo, kaj jih čaka v novi sredini in se tega bojijo. Nekateri, predvsem starejši otroci potrebujejo pogovor s strokovnim delavcem, nekateri pa ne vidijo potrebe po tem pogovoru. Želja po pogovoru s strokovnim delavcem je odvisna od starosti otroka. Otroku potrebuje čas, da se prilagodi novemu okolju, v tem času so prisotne težave zaradi prevelike razlike z načinom življenja v prejšnjem okolju. Mlajši otroci se hitreje prilagodijo in sprejmejo novo okolje kot starejši, o čemer govorita tudi Tomec in Hudobivnik (2012: 66), ki omenjata, da otrok ob prihodu v rejniško družino potrebuje čas,

da se prilagodi novemu okolju. Spremembe in sprejemanje rejniške družine in novega okolja potekajo počasi, še posebej če je otrok starejši.

Ko se življenje v rejniški družini ustali in postane konstanta, socialna služba redko obiskuje rejniško družino. Obiski socialne službe so zgolj formalnost, ne sprašuje se po mnenju in čustvih otroka. Zaradi različnih situacij in različnih osebnosti otrok ne obstaja univerzalno mnenje glede socialne službe: nekateri so zadovoljni z redkimi obiski socialne službe ali pa si želijo še manj obiskov, ker jo doživljajo kot nadzornika in pri njih vzbuja strah. Drugi pa si želijo večkratnih obiskov socialne službe in da bi bil obisk manj formalen. Kljub temu da so obiski socialne službe redki, se mnenje otroka sliši in upošteva; sogovorniki omenjajo, da se njihovo mnenje ne razlikuje pomembno od tistega, kar odloči socialna služba. Otroku potrebuje zaupno osebo za pogovor. Pri delu z otrokom je potrebno ustvariti tak delovni odnos, da se otrok počuti varen, da lahko zaupa strokovnemu delavcu in mu pove, kaj si želi in kaj ga teži (Tomec, Hudobivnik 2012: 71). Čačinovič Vogrinčič (2006: 105) omenja, da je potrebno otroku že v samem začetku izvajanja rejništva zagotoviti potrpežljive sogovornike, ki ga slišijo, odkrivajo njegove želje in jih uresničujejo. Otroku potrebuje enega strokovnega delavca, ki naj bi bil dalj časa zadolžen za njegov primer, ne pa da se strokovni delavci menjajo iz leta v leto. Prav o tem govorita tudi Tomec in Hudobivnik (2012: 71), ko omenjata, da ima vsak otrok, ki pride v situacijo, da se sooča z rejništvom, dodeljenega socialnega delavca ali delavko, ki ga spremlja ves čas izvajanja rejništva in je odgovoren/-a za delo z njim.

Glede otrokove prihodnosti se socialna služba ne pogovarja dovolj z otrokom in ne načrtuje skupaj z njim njegovega nadaljnega življenja. O tem se otrok pogovarja znotraj rejniške družine, ki sliši in upošteva mnenje otroka. Ne obstaja univerzalna želja glede prihodnosti, vsak otrok ima svoje cilje in svoje želje: nekateri si želijo ustvariti družino in biti uspešni starši, kljub temu da njihovim biološkim staršem ni uspelo, drugi si želijo ustvariti kariero, nekateri pa se čim hitreje osamosvojiti. Vsak posameznik ima svojo predstavo o prihodnosti.

Starši, ki se odločijo, da bodo izvajali rejniško dejavnost, se morajo pogovoriti s svojim biološkim otrokom, še preden se rejništvo začne izvajati. Pomembno je, da so starši pozorni na mnenje in čustva svojih otrok. Od otroka do otroka je odvisno, kako bo reagiral na idejo rejništva: nekateri se takoj strinjajo z idejo, drugi so proti njej. Pomembno je otroku razložiti in mu predstaviti vse pozitivne in negativne vidike rejništva. Pred prihodom otroka v rejniško družino socialna služba z otrokom opravi pogovor, ki je

usmerjen k ugotavljanju otrokovega mnenje glede izvajanja rejniške dejavnosti. Mali (2012: 27) opisuje obisk socialne službe na domu, katerega cilj je, da strokovni delavci preverijo družinsko ozračje, kako družina deluje med seboj ter kako je povezana. Prav tako je namen obiska preveriti tudi, če ima kateri od družinskih članov morebiten odpor ali pomisleke glede rejništva. Pred prihodom otroka bi bila dobrodošla podpora s strani socialne službe, ki bi otroku razložila, kaj rejništvo pomeni in kaj lahko pričakuje. Prav tako bi bil dobrodošel pogovor z otrokom, ki je podobno izkušnjo že doživel in bi lahko povedal svojo izkušnjo in svetoval otroku, ki se bo kmalu srečal s prihodom otroka. Ob samem prihodu otroka v rejniško družino biološki otrok čuti ljubosumje, nepravilnost, nepomembnost, pa tudi razočaranje. Socialna služba komunicira z biološkim otrokom rejniške družine samo pred prihodom otroka, ko otrok živi že nekaj časa v rejniški družini pa socialna služba nima stika z biološkim otrokom. To otrokom tudi ustreza, saj jim stik s socialno službo povzroča breme, pritisk in odgovornost. Za otroka je pomembno, da ima družinsko podporo, da ga starši slišijo in upoštevajo. Dobrodošel je tudi pogovor z otroki, ki imajo podobno izkušnjo, da si med seboj izmenjajo izkušnje in si podelijo nasvete v neformalni obliki.

Vsak otrok je drugačen, ima različno družino in v družino pride otrok s svojimi specifikami, ki so različne od otroka, ki pride k neki drugi družini, zato ne moremo posplošiti, kateri način delovanja bi bil najboljši. Nekaterim otrokom, ne glede na to ali so biološki otroci rejniške družine ali ne, ustrezajo pogostejši stiki s socialno službo, drugi pa bi si želeli še manj stika s socialno službo. Tudi čustva so odvisna od otroka do otroka. Izredno pomembno je, da strokovni delavci vzpostavijo zaupen odnos z otrokom, posebej z otrokom, ki ne more živeti pri matični družini ter določen čas živi v rejniški družini. Strokovni delavci morajo ustvariti prostor, kje se sliši in upošteva otrokov glas. Pogovor mora biti voden tako, da vsi poslušajo, slišijo in odgovorijo. Zelo je pomembno, da se misli na otroka (Rakar et al. 2010: 83). V celotnem procesu rejništva je treba biti pozoren na otrokova čustva. Pomembno je pogovoriti se z vsemi člani rejniške družine, posebej z otrokom, rejnico oziroma rejnikom in potem z vsemi skupaj. V pogovoru z otrokom je pomembno, da strokovni delavec pridobi avtentično mnenje otroka. Eden od načinov, kako pridobiti avtentično mnenje otroka, je, da otrok piše dnevnik, ki je lahko gradivo za socialno službo. Dobrodošli so nenapovedani obiski socialne službe, ker se na ta način vidi dejansko stanje rejniške družine. Rejništvo je proces, ki ga je potrebno vedno raziskovati in dograjevati.

- Rejništvo mora biti dobro načrtovano in dobro izpeljano.
- Otroku je treba razložiti, kaj je rejništvo na način, ki je primeren njegovi starosti. Otrok mora biti seznanjen z načrtom rejništva, strokovni delavci morajo skupaj z njim načrtovati prihodnost.
- Potrebno je otroku dati čas, da razume novonastalo situacijo. V času prilagoditve so prisotne težave zaradi prevelike razlike v načinu življenja iz prejšnjega okolja. Mlajši otroci se hitreje prilagodijo in sprejmejo novo okolje kot starejši.
- Ob samem prihodu v rejniško družino se otroci soočajo s strahom, strahom pred spremembo, strahom pred novim, pred prihodnostjo. Prisoten je tudi občutek veselja in sreče. Prav tako je prisotno razočaranje ob spoznanju, da se ne bodo vrnili nazaj v prejšnje okolje.
- Želja po pogovoru s strokovnim delavcem je odvisna od otroka do otroka. Otroci, ki so šli v rejništvo starejši, kažejo večjo potrebo po pogovoru s strokovnjakom kot otroci, ki so prišli v rejniško družino v rosnih letih.
- Obiski socialne službe so zgolj formalnost, ne sprašuje se po mnenju in čustvih otroka.
- Zadovoljstvo s pogostostjo in načinom obiska socialnih delavcev je odvisno od otroka do otroka. Nekateri so zadovoljni z redkimi obiski socialne službe ali pa si želijo še manj obiskov, ker jo doživljajo kot nadzornika in pri njih vzbuja strah. Drugi pa si želijo večkratnih obiskov socialne službe in da bi bil obisk manj formalen.
- Kljub redkim obiskom socialne službe se mnenje otroka sliši in upošteva.
- Socialna služba ne načrtuje otrokove prihodnosti, medtem ko se rejniška družina pogovarja z otrokom glede njegove prihodnosti in upošteva otrokovo mnenje.
- Vsak otrok ima svoje želje glede prihodnosti, nekateri si želijo ustvariti družino, drugi kariero, nekateri pa se želijo čim hitreje osamosvojiti.
- Preden se rejništvo začne izvajati, je pomembno, da se starši pogovorijo s svojimi otroci in so pozorni na njihova mnenja in čustva.
- Vsi biološki otroci ne reagirajo enako na idejo rejništva: nekateri se z njo takoj strinjajo, z nekaterimi pa se mora družina dalj časa pogovarjati, da otroka prepriča, da postanejo rejniška družina.
- Pomembno je, da se biološkemu otroku razloži rejništvo in se predstavi vse pozitivne in negativne vidike rejništva.
- Preden se rejništvo začne izvajati, strokovni delavci obiščejo bodočo rejniško družino in opravijo pogovor z vsemi člani družine. Namen obiska in pogovora s člani družine je preveriti, ali ima morda kdo odpor ali pomislek glede rejništva.

- Ob samem prihodu otroka v rejniško družino biološki otrok čuti ljubosumje, nepravilnost, nepomembnost in razočaranje.
- Biološki otrok ima stik s socialnim delavcem samo, preden se rejništvo začne izvajati. V nadaljevanju se socialni delavec ne pogovarja z otrokom, kar otroku tudi ustreza, saj mu stik s strokovnim delavcem povzroča breme, pritisk in odgovornost.
- Pomembno je, da ima biološki otrok podporo rejniške družine, tj. da ga starši slišijo in upoštevajo.
- Strokovni delavec mora biti zaupen sogovornik, pozoren na otrokova čustva, ki dela na tem, da pridobi avtentično mnenje otroka.

6. PREDLOGI

- Dobro bi bilo, da se otrok spozna z rejniško družino, še preden se rejništvo začne izvajati.
- Prehod iz prejšnjega okolja - družine ali institucije - v rejniško družino mora biti počasen. Potrebno je postopoma prekiniti odnos s prejšnjim okoljem, kjer je otrok živel, in se počasi prilagoditi novemu.
- Preden otrok pride v rejniško družino, bi bilo dobro, da ima možnost pogovoriti se z otrokom, ki ima izkušnjo življenja v rejniški družini in mu lahko pove, s čim se bo morda soočil in mu da nasvet, kako se čim hitreje prilagoditi novemu okolju.
- Z otrokom naj bi delal vedno isti strokovni delavec. Ta strokovni delavec bi bil odgovoren za delo z otrokom in ga spremljal ves čas izvajanja rejništva.
- Preden otrok pride v rejniško družino, je dobrodošla strokovna podpora biološkemu otroku. Dobro bi bilo, da strokovni delavec otroku razloži, kaj je rejništvo, in mu pove, kaj lahko pričakuje, s čim se vse lahko sreča ob prihodu otroka in v življenju z njim.
- Pred prihodom otroka bi bilo dobro, da ima biološki otrok možnost pogovoriti se z otrokom, ki je podobno izkušnjo že doživel, tj. biološkim otrokom rejniške družine, ki se je že soočil s prihodom otroka v rejniško družino, ki bi mu povedal svojo izkušnjo in mu svetoval, da bi bil prihod otroka lažji.
- Dobrodošel je neformalni pogovor med biološkimi otroci iz različnih rejniških družin, da bi si med seboj izmenjali težave in si podelili nasvete.
- Pisanje dnevnika, tj. da otrok, ki živi v rejniški družini, zapisuje dogodke, čustva, želje in drugo, bi bil lahko eden od načinov, kako bi socialna služba lahko pridobila avtentično mnenje otroka.
- Dobrodošli so tudi nenapovedani obiski socialne službe v rejniški družini, da bi se videlo dejansko stanje rejniške družine.

7. SEZNAM VIROV

- Avguštinčič, A. (2013). *Vonj pečenih jabolk*. Bevke: Samar-team.
- Bouwkamp, R., Bouwkamp S. (2014). *Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področju psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakulteta: Pedagoška fakulteta: Inštitut za terapijo (241–264).
- Berglez, V. (2008), *Rejniška pogodba in razmerja ter odnosi, ki nastajajo v zvezi z njo*. V: Berglez, V. (ur.), *Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših*. (15–30).
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kletečki Radović, M., Kregar Orešković, K. (2005). *Kvalitativna analiza iskustva udomitelja*. Zagreb: Pravni fakultet. Studijski centar socialnog rada. (izvorni znanstveni rad).
- *Konvencija o otrokovih pravicah*. Ur. l. SFRJ, št. 15/90.
- Kustec, K. (2013). *Ustvarjanje dejavnosti in otrokov glas v skupini*. V: Kodele, T., Mešel, N. (ur.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (136–160).
- Mali, M. (2012), *Strokovna merila za izbor kandidat/kandidatov iz izdelava ocene primernosti*. V: Kuzmanič Korva, D. (ur.), *Bilten Skupnosti CSD Slovenije KALJENJE*, letnik VI, št. 11. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (23–41).
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Študijsko gradivo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.

- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave*. (Študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Mikič, N. (2010). *Nedosegljive sanje v sistemu rejništva in ustanov*. Tržič: Učila international.
- *Ministrstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku*. Dostopno na <http://www.mspm.hr/> (datum ogleda 02. 10. 2015).
- Pantley, E. (2002). *Z otrokom lahko sodelujete*. Radovljica: Didakta. (105–119).
- Perić, M. (2010). *Družina v sodobnem svetu*. Ljubljana: Višješolski strokovni program: organizator socialne mreže, Zavod IRC (učbenik).
- Perpar, T. (2008), *Posvojitev zagotavlja otroku dolgoročno varnost – izkušnje ter razmišljanja posvojitelja in rejnika o dolgoročni otrokovi varnosti*. V: Berglez, V. (ur.) *Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših*. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših. (74–77).
- Rakar, T., Čacinovič Vogrinčič, G., Zaviršek D., Boškić, R., Boljka, U., Smolej, S., Sobočan, A.M., Urh, Š., Dremelj, P., Kobal, B., Nagode, M., Žiberna, V., Kovač, N. (2010). *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, Otroška opazovalnica (Končno poročilo).
- Renner, T. (2006), *Težave z pojmom družine*. V: Renner, T., Sedmak, M., Švab., A, Urek, M. (ur.), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko. (13-27)
- Savanović, N. (2010). *Kvalitetno uditeljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje*. Beli Manastir: Centar za socijalnu skrb (izvorni znanstveni članak).
- Skynner, R., Cleese, J. (1994). *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.
- Šugman Bohinc, L. (2013). *Otroštvo in otrokov glas v starih in novih raziskavah o otrocih*. V: Kodele, T., Mešel, N. (ur.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (65–79).

- Šugman Bohinc, L. (2013). *Sinergetika učenja in pomoči v šoli*. V: Kodele, T., Mešel, N. (ured.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (98–136).
- Tomec, M. (2012). *Uvodni del*. V: Kuzmanič Korva, D. (ur.), *Bilten Skupnosti CSD Slovenije KALJENJE*, letnik VI, št. 11. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (18–23).
- Tomec, M., Hudobivnik, T. (2012). *Priprava otroka in družine, ki izvaja rejniško dejavnost, na rejništvo*. V: Kuzmanič Korva, D. (ur.), *Bilten Skupnosti CSD Slovenije KALJENJE*, letnik VI, št. 11. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (65–79).
- Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi: psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta z družbene vede.
- Ule, M., Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: FDV.
- Vodičar, A. (2012). *Spoštovane strokovne delavke, strokovni delavci*. V: Kuzmanič Korva, D. (ured.), *Bilten Skupnosti CSD Slovenije KALJENJE*, letnik VI, št. 11. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (11–12).
- *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti*. Ur. l. RS, št. 110/02, 56/06 – odl. US, 114/06 – ZUTPG, 96/12 – ZPIZ-2 in 109/12.
- *Zakon o udomiteljstvu*. NN 90/11, 78/12 na snazi od 21. 07. 2012.
- *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*. Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US.
- Zaviršek, D. (2012). *Od krvi do skrbi: socialno starševstvo v globalnem svetu*. Maribor: Aristej.